

ATSKAITE-ZIŅOJUMS

PAR PROJEKTU

„LAUKSAIMNIECĪBAS ZEMES IZMANTOŠANAS EFEKTIVITĀTES UN IESPĒJU NOVĒRTĒJUMS”

Izpildītājs: Latvijas Valsts augļkopības institūts

.....

Direktore Edīte Kaufmane

Projekta vadītāja:

Dr.oec. Irina Pilvere

2012.gads

SATURS

Ievads	3
Kopsavilkums par projekta rezultātiem	5
1. Zemes izmantošanas vispārējais novērtējums	7
1.1. Zemes resursu lietošanas novērtējums	7
1.2. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes kvalitātes un izmantošanas novērtējums.....	8
2. Zemes resursu izmantošanas lauksaimnieciskajai ražošanai iespēju novērtējums.....	10
2.1. Pirmais pieņēmums	19
2.2. Otrais pieņēmums	22
2.3. Trešais pieņēmums.....	25
2.4. Ceturtais pieņēmums	26
2.5. Pieņēmumu rezultātu apkopojums	31
3. Iespējamā zemes izmantošanas bilance nākotnē.....	34
4. Mežu stādīšanas un ieaudzēšanas pieredze, izmantojot ES atbalstu.....	37
4.1. SAPARD programma	37
4.2. Struktūrfondi	37
4.3. ELFLA atbalsta pasākumi.....	38
4.4. ES atbalsta pasākumu rezultātu kopsavilkums.....	39
5. Zemes resursu izmantošanas teritoriālā novērtējuma iespējas	43
5.1. Faktoranalīzes rezultāti zemes izmantošanas novērtēšanā	43
5.2. Pirmā faktora- <i>LIZ resursi, to dabiskā un iekultivētā kvalitāte</i> – detalizēts novērtējums...	46
5.3. Otrā faktora - <i>LIZ izmantošanas kvalitāte</i> – detalizēts novērtējums	50
5.4. Trešā faktora - <i>LIZ izmantošanas nozīme lauku ekonomikā</i> – detalizēts novērtējums	54
5.5. Ceturtā faktora – <i>Zemes resursu potenciāls lauksaimniecības un meža nozarei</i> – detalizēts novērtējums.....	58
6. Zemes izmantošanas efektivitātes palielināšanas iespējas	62
7. Pielikumi	64

Ievads

Pētījuma „Lauksaimniecības zemes izmantošanas un efektivitātes un iespēju izvērtējums” mērķis - noteikt lauksaimnieciskās ražošanas ilgtspējīgai attīstībai nepieciešamos zemes resursus.

Lai īstenotu izvirzīto mērķi, tika definēti pētījuma darba uzdevumi:

1. Veikt pašreizējās Latvijas zemju resursu izmantošanas novērtējumu, tajā skaitā lauksaimniecībā izmantojamās zemes resursu izmantojamību.
2. Noteikt galvenos lauksaimnieciskajā ražošanā izmantotos resursus, tai skaitā zemes, īpatsvaru produkcijas vērtībā. Noteikt pašreizējo zemes izmantošanas efektivitāti konkurētspējīgas lauksaimnieciskās produkcijas ražošanai.
3. Balstoties uz noteikto lauksaimniecības zemes izmantošanas efektivitāti, lauksaimniecības produkcijas tirgus ietilpību veikt aprēķinus un sagatavot prognozi par nepieciešamajām platībām konkurētspējīgas lauksaimnieciskās produkcijas ražošanai laika periodam līdz 2020. gadam.
4. Darba izstrādes gaitā iesaistīt un ar pētījuma darba izklāstu un rezultātiem iepazīstināt lauksaimniecības un mežzinātnes nozaru zinātniekus, uzņēmēju un sabiedrisko organizāciju pārstāvjus, Latvijas Zinātņu akadēmijas Lauksaimniecības un Meža zinātnes nodaļu.
5. Publicēt darba rezultātus kādā no starptautiski atzītiem zinātniskajiem izdevumiem Latvijā.

Pētījuma veikšanai 2006.gada 30.novembrī tika noslēgts līgums Nr.5.5.-9.1/15001/06/148 starp AS „Latvijas valsts meži” un „Latvijas Valsts Augļkopības institūts”.

Pētījuma veikšanu apgrūtināja 2009.gada 1.jūlijā notikusī administratīvi teritoriālā reforma, kas izraisīja nepieciešamību sākotnējos rezultātus pārrēķināt uz pašreiz spēka esošajiem novadiem.

Pētījuma uzdevuma veikšana notika divos darba etapos:

1. Darbu uzsākšana un informācijas apkopošana un analīze, kad tika definēta pētījumu metodika un noteikti konkrēti darba uzdevumi katram pētījumā iesaistītajam darba grupas dalībniekam. Šajā etapā tika apzināta statistiskā informācija, dažādu institūciju datu bāzēs pieejamā informācija par zemes izmantošanas kvalitatīvajiem un kvantitatīvajiem rādītājiem, līdzšinējie pētījumi par zemes izmantošanu Latvijā un novērtēta situācija novadu griezumā.
2. Aprēķinu veikšana un prognožu izstrāde, kā arī šīs atskaites – ziņojuma sagatavošana par pētījumu rezultātiem.

Pētījuma rezultāti ir prezentēti Zemkopības ministrei L.Straujumai 14.06.2012., Zemkopības ministrijas vadībai 19.06.2012.un Lauksaimnieku organizācijas sadarbības organizācijas (LOSP) sēdē 20.06.2012.

Uz atskaites sagatavošanas brīdi ir sagatavotas, publicētas vai iesniegtas publicēšanai starptautiski atzītos zinātniskajos izdevumos šādas publikācijas:

- **Pilvere I.** (2008) Characteristics of Land Resources in Latvia. **In:** *Economics and Rural development: research papers*, Vol.4, No. 1. Lithuania: Akadēmija, pp. 29-36. ISSN 1822-3346 (indeksēts *CAB Abstracts*).
- **Baumane V., Paršova V.,** (2010) Kadastra datu izmantošana kadastrālās vērtēšanas modeļos. **No:** *RTU zinātniskie raksti „Ģeomātika”*, 11.sērija, 7.sējums, Rīga, 70.-75. lpp.

- **Baumane V.** (2011) Soil Quality Assessment of the Impact of Real Property Cadastral Value. **In:** *Economic Science for Rural Development: proceedings of the international scientific conference*, No. 25. Jelgava: LLU, pp. 68-75.
- **Baumane V.** (2011) Real Property Valuation in Latvia. **In:** *Geographic information systems: proceeding of the 19th International Scientific symposium*, volume 30, Chisinau, Moldova, p. 170-175.
- Aleknavičius A., **Baumane V.** (2011) Possible Impact of Changes in Real Property Taxation. **In:** *Rural Development 2011: proceedings II of the fifth international scientific conference*, Aleksandras Stulginskis University, Kaunas, p.378 -384.
- **Baumane V.** (2012) Analysis of Land Using in Latvia Municipalities Rural Territory of Līgo. **In:** *Baltic Surveying 2012: proceedings of the international scientific methodical conference*. Tartu: Estonia University of Life Sciences, p. 26.-33.
- **Baumane V.** (2012) Кадастральная оценка недвижимости в Латвии. **В:** *Роль и образование землеустроительной науки и образования в развитии Сибири: материалы международной научно – практической конференции*, Россия, Омск, ОГАУ, стр.473-476.
- **Pilvere I.** (2012) Potential of Agricultural Land for Bioenergy Production: the Case of Latvia. (iesniegts publicēšanai).

Pētījuma metodika.

Pētījuma gaitā tika apzināta, izpētīta un analizēta zemes izmantošanas teorētiskā bāze un citu zinātnieku pētījumi starptautiskās integrācijas procesu ietekmē un Eiropas Savienības (ES) normatīvo dokumentu kontekstā, kā ar informācija par lauksaimniecībā izmantojamo un meža zemi, tās raksturojošajiem kvantitatīvajiem un kvalitatīvajiem rādītājiem Latvijā. Izpētes gaitā tika iegūta, salīdzināta, vērtēta šāda valsts institūciju informācija un dati:

1. Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) informācija.
2. Valsts zemes dienesta (VZD) informācija.
3. Lauku atbalsta dienesta (LAD) Lauku reģistra ģeogrāfiskās informācijas sistēmā (ĢIS) un atbalsta iesniegumu sistēmā esošā informācija.
4. Latvijas Valsts mežzinātnes institūta (LVMI) Silava dati meža resursu monitoringa (MRM) I un II cikla dati par Latviju.

Pētījuma uzdevumu risināšanā tika pielietotas vairākas metodes:

- analīzes un sintēzes metodes, lai izpētītu problēmu elementus un sintezētu kopsakarības vai formulētu likumsakarības;
- zinātniskās indukcijas metode, lai no atsevišķiem faktiem un dažādiem informācijas avotiem veidotu vispārīgus atzinumus;
- dedukcijas metode, lai loģiski sistematizētu un teorētiski izskaidrotu empīrisko pētījumu rezultātus;
- datu apstrādes statistiskās metodes (faktoranalīze, klasteranalīze, dinamisko rindu analīze, datu grupēšana u.c.);
- monogrāfiski aprakstošā metode.

Pateicība

Lauku atbalsta dienesta direktorei A.Vitolai-Helvigai, direktores vietniekam Ģ.Krūmiņam, Informācijas departamenta direktoram U.Apelam, daļas vadītājam J.Griņēvičam, daļas vadītājas vietniekam J.Valģim par iespēju izmantot LAD uzkrāto informāciju par lauku blokiem, atbalsta maksājumiem un iesniegumiem.

Projekta izpildītāji

Projekta vadītāja: Irina Pilvere, Dr.oec., LLU Ekonomikas fakultātes profesore, dekāne.

Projektā iesaistītie eksperti:

1. Edīte Kaufmane, Dr..biol., Latvijas Valsts augļkopības institūta direktore.
2. Aina Dobeļe, Dr.oec., LLU Ekonomikas fakultātes profesore.
3. Vivita Baumanē, Dr.oec., LLU Lauku inženieru fakultātes docente.

Kopsavilkums par projekta rezultātiem

Zeme ir katras valsts nacionālā bagātība. Tās kvalitāte, novietojums un uzņēmēju aktivitāte veido potenciālu dažādu nozaru attīstībai. VZD informācija liecina, ka 2011.gadā pēc zemes lietošanas veida Latvijā vislielākie resursi ir meža zemei - 45.9% no visas lauku teritorijas un 37.6% ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme.

Lauksaimniecības zemes platības dažādiem mērķiem uzskaita vairākas valsts institūcijas –VZD, CSP, LAD un LVMI Silava. VZD uzskaita galvenokārt zemes lietošanas veidu un īpašumtiesības, CSP –zemes izmantošanas rādītājus, LAD – platības atbalsta maksājumu aprēķināšanai, LVMI Silava – veicot meža statistisko inventarizāciju, konstatē arī lauksaimniecībā izmantojamās zemes (LIZ). Atšķirības par LIZ dažādās datu bāzēs ir 25% robežās. Vislielākās platības 2011.gadā uzrāda VZD- 2423.2 tūkst.ha, vismazāk – CSP – 1815.9 tūkst.ha, LAD – 2125.9 tūkst.ha, LVMI Silava- 2368.7 tūkst.ha. Jāuzsver, ka visu institūciju datu bāzēs uzskaitītās lauksaimniecības zemes platības samazinās pēdējo sešu gadu laikā, visbūtiskākais samazinājums ir LAD -13%.

Kopš 2010.gada LAD atbilstoši 13.07.2010. MK noteikumiem Nr.635 "Kārtība, kādā apseko un nosaka neapstrādātās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību un sniedz informāciju par to" nosaka neapstrādātās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības, apsekojot tās un sniedzot vietējām pašvaldībām informāciju nekustamā īpašuma nodokļa aprēķināšanai saskaņā ar likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 3.panta 1.1 daļā minēto papildlikmi (1.5%). Latvijā ir unikāla situācija, ka lielas LIZ platības netiek apstrādātas un ir vai nu nekoptas vai aizaugušas. 2010.gadā tādās platības bija 363.6 tūkst.ha, 2011.gadā 302 tūkst.ha.

Pētījumā veikts detalizēts neapstrādāto zemju novērtējums, izmantojot vairākus pieņēmumus, lai noskaidrotu, kādas platības no šobrīd nekoptās un aizaugušās zemes varētu potenciāli izmantot nākotnē lauksaimniecības produkcijas ražošanai. Tika konstatēts, ka optimālā variantā varētu tikt izmantoti 147.6 tūkst.ha jeb gandrīz 49% no kopējās 2011.gadā nekoptās un aizaugušās zemes. No šīs platības 141.4 tūkst.ha (96%) ir nekoptās zemes, bet tikai 6.2 tūkst.ha (4%) ir aizaugušās zemes.

Izmantojot novērtējuma rezultātus, ir sagatavota iespējamā zemes bilance par to, kādas platības varētu izmantot lauksaimnieciskajai darbībai Latvijā – orientējoši līdz 2 miljoniem ha. Tomēr, novērtējot aramzemes platības, ir jākonstatē, ka LAD un CSP rādītāji par aramzemi 2011.gadā ir līdzīgi 1.15 milj.ha, tomēr LVMI Silava mērījumi uzrāda tikai 720 tūkst.ha- atšķirība vairāk kā 430 tūkst.ha.

Tādējādi izvirzās vairāki jautājumi nākošajiem pētījumiem – ko darīt, lai potenciāli pieejamos lauksaimniecības zemes resursus (līdz 2 milj.ha) intensīvi un efektīvi izmantotu lauksaimnieciskajai ražošanai un ko darīt pārējā platībā (~300 tūkst.ha), lai tie dotu atdevi.

Tāpēc tika pārbaudīts, kādu ietekmi zemes apmežošanā ir devuši ES fondi kopš 2001.gada, izmantojot SAPARD programmas, Lauku attīstības programmas 2004.-2006.gadam un 2007.-2013.gadam finansējumu. Pavisam 1646 projektos, izmantojot 9.7milj.LVL sabiedrisko finansējumu, ir apmežoti 17.1 tūkst.ha, kas ievērojot ~ 300 tūkst.ha neapstrādāto platību, ir salīdzinoši neliela platība (tikai 5.7%). Sabiedriskais finansējums vidēji 1 ha- 567 LVL.

Veiktā 13 rādītāju faktoranalīze par zemes izmantošanu ietekmējošiem faktoriem liecina, ka *LIZ resursiem, to dabiskai un iekultivētai kvalitātei* ir vislielākā nozīme un izskaidrojamība, savukārt vislielākā ietekme šajā rādītājā ir aramzemes platībai, LIZ platībai un zemes kvalitatīvajam novērtējumam ballēs.

Klasteranalīzes rezultātā visi novadi pēc 4 analizēto faktoru rādītājiem sagrupēti vairākās grupās, ko var izmantot tālākajā novērtējumā, veidojot specifiskus pasākumus zemes efektīvākai izmantošanai novados.

Līdzšinējās lauksaimnieciskās ražošanas izvērtējums Latvijā rāda, ka salīdzinot ar pārējām ES dalībvalstīm, Latvijā ir zemākā bruto pievienotā vērtība uz katru LIZ ha- tikai 158 EUR, tādējādi ir nepieciešams intensificēt lauksaimniecisko ražošanu, lai vidējā termiņā sasniegtu vismaz ES jauno dalībvalstu (kas iestājās ES pēc 2004.gada) līmeni – 465 EUR uz ha, kas saskan ar ES definēto mērķi -kāpināt pārtikas ražošanu. Tātad lauksaimnieciskās ražošanas efektivitāti Latvijā ir iespējams paaugstināt divos virzienos – izmantojot šobrīd neapstrādātas lauksaimniecības zemes un kāpinot katra ha atdevi.

1. Zemes izmantošanas vispārējais novērtējums

Vispārējā analīze tika veikta valsts lauku (novadu) teritorijas platībai, kuras galvenais lietošanas mērķis ir lauksaimniecības vajadzībām, analizējot zemes resursu lietošanas veidus un LIZ izmantošanas kvalitāti. Šajā nodaļā zemes juridiskais statuss netika vērtēts.

1.1. Zemes resursu lietošanas novērtējums

Pēc zemes lietošanas veida 2011.gadā vislielākie resursi ir meža zemei: 45.9% no visas lauku teritorijas aizņem meži, no kuriem 41.9% atrodas lauksaimniecības mērķiem lietojamā zemē un ir 29.5% no visas lauksaimniecības vajadzībām lietotās platības (1.1.tabula).

1.1.tabula

**LIZ, meža zemes un krūmāju platību īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijā
2011. un 2005.gadā, %**

Rādītāji/gadi	2005.	2011.	Bāzes pieaugums, %
LIZ platību īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijā	38.2	37.6	-1.7
Meža zemes platību īpatsvars kopējā lauku teritorijā	45.0	45.9	2.0
Krūmāju platību īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijā	1.8	1.8	-0.5

Avots: VZD, 2005 un 2011

Nekustamā īpašuma lietošanas mērķis (NĪLM) „Lauksaimniecības zeme” ir zeme, uz kuras galvenais saimnieciskās darbības veids ir lauksaimniecība, un zeme, kuru izmanto sējumiem, zāles pļaušanai, lopu ganīšanai, lopbarības zālaugu, augļu dārzu un citu daudzgadīgo stādījumu audzēšanai, dārzenkopībai, puķkopībai, sēņkopībai un zemstikla kultūru audzēšanai. Lietošanas mērķu grupā klasificē zemnieku saimniecības, piemājas saimniecības, specializēto valsts saimniecību (valsts mācību un izmēģinājumu saimniecības, kā arī citas specializētās valsts saimniecības), lauksaimniecības uzņēmumu kompleksus, kas ir specializējušies konkrētā lauksaimniecības nozarē un kopā ar lauksaimniecībā izmantojamo zemi izmanto atbilstoši uzņēmējdarbības specifikai nepieciešamās būves, kas kalpo šo specializēto uzņēmumu ražošanas procesu nodrošināšanai, aizņem 60% no valsts lauku teritorijas, un LIZ īpatsvars tajā ir gandrīz 61%. Lauksaimniecības mērķim lietotās zemes LIZ struktūru veido: 72% aramzemes, 17% ganības, 9% pļavu un 1% augļu dārzu. Tikai 64.2% LIZ ir meliorēti.

Analizējot zemes resursu izmaiņas pa gadiem (1.2.tabula), jāpiezīmē, ka gandrīz visos lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes lietošanas veidos ir samazinājums, izņemot augļu dārzus, kuru platība ir pieaugusi par 1.3%, pļavas, kuru platība ir pieaugusi par 2.0%, ganības, kuru platība ir pieaugusi par 6.6%, zem ceļiem, kuru platība pieaugusi par 2.0% salīdzinājumā ar 2005.gadu.

**Lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes resursu raksturojošie rādītāji
2005. un 2011.gadā, %**

Rādītāji/gadi	2005.	2011.	Bāzes pieaugums, %
Lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes platību īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijā	62	60.0	-3.4
LIZ platību īpatsvars kopējā lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes platībā	59.8	60.8	-1.9
Lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes LIZ platību īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijas LIZ platībā	97.2	97.0	-1.9
Aramzemes platību īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes platībā	44.4	44.0	-4.3
Aramzemes platību īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes LIZ platībā	74.2	72.5	-4.3
Augļu dārzu īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes LIZ platībā	1.0	1.1	1.3
Pļavu īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes LIZ platībā	8.9	9.2	2.0
Ganību īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes LIZ platībā	15.9	17.3	6.6
Meža platību īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes platībā	29.2	28.6	-5.1
Lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes meža platību īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijas mežu platībā	40.2	37.4	-5.1
Krūmāju platību īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes platībā	2.6	2.6	-2.6
Lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes krūmāju platību īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijas mežu platībā	90.3	88.4	-2.6
Zem ēkām esošās platību īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes platībā	1.4	1.3	-11.6
Zem ceļiem esošās platību īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes platībā	0.7	0.7	2.0
Pārējās zemes platību īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes platībā	2.5	2.2	-13.5

Avots: VZD, 2005 un 2011

Vislielākais samazinājums ir pārējai zemei (-13.5%) un zem ēkām (-11.6%) platībām. Samazinājušās ir mežu zemes (-5.1%) un krūmāju (-2.6%) platības. Nozīmīgs samazinājums ir arī aramzemei (-4.3%).

Jāpiezīmē, ka zemes monitoringa sistēmai pilnveidojoties, tiek veiktas dažādas korekcijas atsevišķu zemes platību lietošanas veida noteikšanā. Līdz ar to, zemes platību izmaiņās pa gadiem, īpaši platību samazinājumā, ir jāievērtē šīs korekcijas.

1.2 Lauksaimniecībā izmantojamās zemes kvalitātes un izmantošanas novērtējums

Lauksaimniecībā notiekot strukturālām pārmaiņām, kas saistītas ar saimniecību skaita samazināšanos, joprojām ir lielas lauksaimniecībā neizmanto un ar krūmājiem aizaugušo zemju platības. Pēc VZD datiem 19.2% (443.8 tūkst.ha) no LIZ, t.sk. meliorētās, Latvijā jau pašreiz netiek izmantotas un, tām pakāpeniski aizaugot ar nezālēm un krūmiem, jau aizsācies gan zemes kvalitātes, gan lauku ainavas degradācijas process, kas ietekmēs arī tūrisma attīstību, kā arī papildus ienākumu gūšanu lauku saimniecībās.

13.1% no LAD apsektās LIZ ir piesārņota ar nezālēm, bet 2.1% aizaugusi ar krūmiem, faktiski izmainot zemes lietošanas veidu.

LIZ izmantošanas kvalitāti raksturojošie rādītāji,%

Rādītāji/gadi	2005.	2011.
LIZ platības īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijā	38.2	37.6
Meliorētās LIZ platības kopējā LIZ valsts lauku teritorijas platībā	58.0	58.0
Apsaimniekotās LIZ platības īpatsvars kopējā LIZ valsts lauku teritorijas platībā	*	81.8
Nekoptās LIZ platības kopējā LIZ valsts lauku teritorijas platībā	*	13.1
Aizaugušās LIZ platības kopējā LIZ valsts lauku teritorijas platībā	*	2.1
Aramzemes platību īpatsvars lauksaimniecības mērķiem lietotās zemes LIZ platībā	74.2	72.5
Mežu un krūmāju platību īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijā	46.7	47.7
Pārmitrās platības īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijā	3.9	3.9
LIZ platības LAD pieteikumu īpatsvars kopējā valsts lauku teritorijā	21.8	48.9

* nav datu par 2005.gadu

Avots: LAD un VZD, 2005 un 2011

Zemes vērtēšanas kritēriju izmaiņu rezultātā 2011.gadā pārmitrajās platībās tiek iekļautas ne tikai jau pārpurvojušās LIZ kā jau tas bija 2005.gadā, bet arī platības, kurās mitruma pakāpe ir salīdzinoši augsta. Pārmitro platību veidošanās, t.sk., meliorētās LIZ, galvenie cēloņi ir lielais nokrišņu daudzums pēdējos gados, neizmantoto platību pieaugums un meliorācijas sistēmu nekopšana, kā rezultātā sistēmas nespēja novadīt lieko mitrumu. Latvijā 350 tūkst. ha platībā meliorācijas sistēmas vairs nestrādā projektētajā režīmā. Kopš 1993.gada nenotiek jaunu meliorācijas sistēmu būvniecība. Esošo meliorācijas sistēmu darbības ilgums tika prognozēts līdz 50 gadiem, ar nosacījumu, ka tiek veikta regulāra sistēmu kopšana. 20% no visām izbūvētajām meliorācijas sistēmām ir vecākas par 40 gadiem. Vairāk nekā 220 tūkstoši ha meliorēto platību aizaugušas ar nezālēm, krūmiem vai pārpurvojušās. Pieaug izmaksu slodze lauksaimniecībā vēl izmantoto zemju uzturēšanā (meliorācijas sistēmas, kaļķošana)¹.

Zeme ir galvenais lauksaimniecības produkcijas ražošanas līdzeklis un galvenā sabiedriskā bagātība. Tradicionāli LIZ tiek uzskatīta par teritoriju, kur tiek ražota lauksaimniecības produkcija². Ja zeme netiek efektīvi izmantota lauksaimniecībā, tad ir nepieciešams to atbrīvot citām vajadzībām -mežsaimniecībai, apbūvei, enerģētisko augu audzēšanai u.c., kur iespējams iegūt augstāku ekonomisko labumu.

Ja Latvijā par problēmu ir uzskatāma neefektīva zemes izmantošana un pārpalikums, tad citās ES valstīs tiek runāts par izmantojamās zemes trūkumu. Eiropas Komisijas paziņojumā Eiropas Padomei un Eiropas Parlamentam „ES pamatnostādnes zemes politikas izstrādes un reformu procesu atbalstam jaunattīstības valstīs” (COM/2004/0686) tiek uzsvērts, ka „zemes jautājums atkal ir kļuvis aktuāls sakarā ar pieaugošo zemes trūkumu, bažām par konfliktiem saistībā ar zemi, kā arī nabadzību laukos.....”³.

Tāpēc zemes izmantošanas efektivitātes kāpināšana ir kardināls jautājums lauksaimniecībā un tai ir būtiska loma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā. Tomēr, lai noskaidrotu zemes izmantošanas efektivitāti, ir jānovērtē pieejamo resursu kvantitatīvie un kvalitatīvie rādītāji kopumā Latvijā un tās novados.

¹ Boruks A. Dabas apstākļi un to ietekme uz agrovīdi Latvijā.LR Valsts zemes dienests, Rīga, 2004; 166.

² Dobeļe A. Zemes resursu izmantošana Latvijā. Promocijas darba kopsavilkums, Latvijas lauksaimniecības universitāte, Jelgava, 2005; 33

³ Zemes politikas pamatnostādnes 2008. – 2014.gadam (Informatīvā daļa). Ministru kabineta 2008.gada 13.oktobra rīkojums Nr.613

2. Zemes resursu izmantošanas lauksaimnieciskajai ražošanai iespēju novērtējums

13.07.2010. MK noteikumi Nr.635 "Kārtība, kādā apseko un nosaka neapstrādātās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību un sniedz informāciju par to" nosaka neapstrādātās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību noteikšanas kārtību un institūcijas, kas apseko minētās platības un sniedz vietējām pašvaldībām informāciju nekustamā īpašuma nodokļa aprēķināšanai saskaņā ar likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 3.panta 1.1 daļā minēto papildlikmi, kā arī nosaka pazīmes, pēc kurām atzīst, ka zeme netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī.

Tādējādi LAD jau divus gadus (2010.un 2011.) ir veicis apsekošanu lauksaimniecībā izmantojamās zemes platībās un sniedzis informāciju vietējām pašvaldībām nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes aprēķināšanai. LAD vizuāli apseko lauksaimniecībā izmantojamās zemes vienības, kuru platība ir lielāka par vienu hektāru. Šo noteikumu izpratnē lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, ja līdz kārtējā gada 1.septembrim tajā vismaz vienu reizi nav veikta pļaušana, zāles novākšana vai sasmalcināšana un izkliešana.

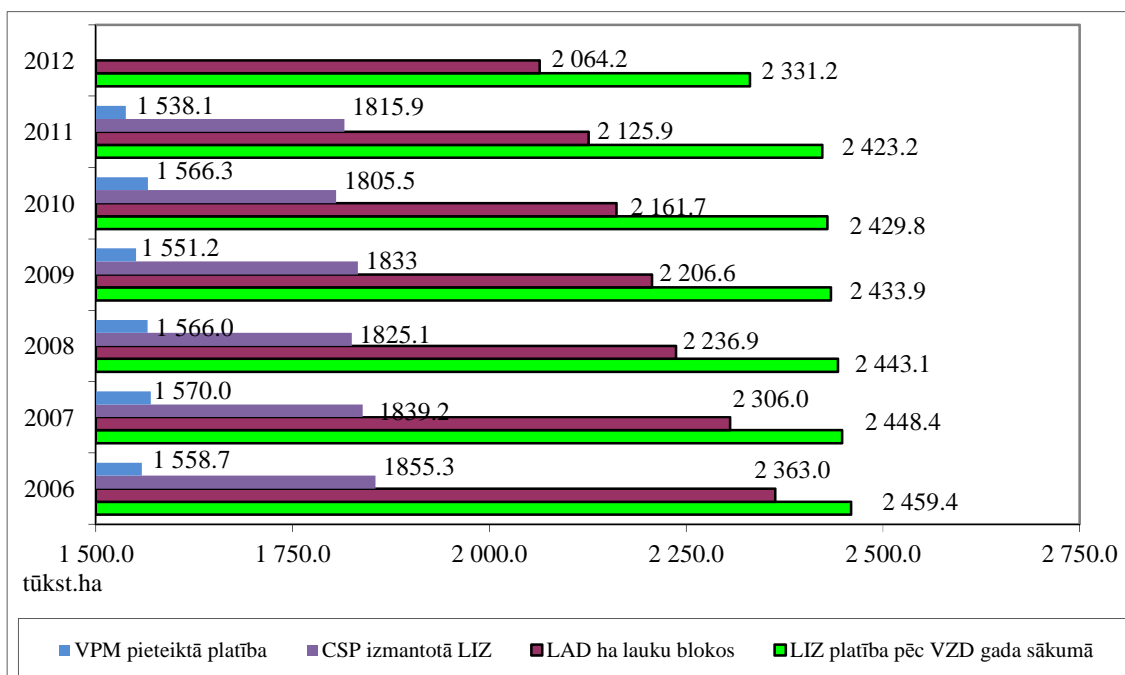
Tādējādi pētījumā tiks analizēti un novērtēti LAD dati par 2010.un 2011.gadā veikto apsekojumu un izmantota LAD Integrētās administrēšanas un kontroles sistēmā esošā Lauku reģistra ĢIS informācija.

Novērtējuma mērķis- identificēt, kādā mērā pašreiz neapstrādātās lauksaimniecībā izmantojamās varētu tikt izmantotas/neizmantotas lauksaimnieciskajai darbībai.

Lauku reģistrs ir veidots kā ĢIS, kurā tiek uzturēta informācija par lauksaimniecībā izmantoto zemi lauku bloku veidā. Lauku bloks (turpmāk LB) ir nepārtraukts lauksaimniecībā izmantojamās zemes gabals, ko norobežo stabili, dabā identificējami objektu robežas vai nekustamā īpašuma robežas (minimālā lauku bloka platība ir 0.30 ha). Par stabiliem, dabā identificējamiem objektiem uzskatāmi:

- upes, strauti, grāvju, žogi, dzīvžogi, ceļi un citi lineāri objekti, ja to platums pārsniedz 2m;
- ezeri, meži, krūmāji, purvi un pārpurvotas vietas;
- kultūrtehnisko pasākumu rezultātā izveidotās akmeņu un novāktā apauguma kaudzes, karjeri, dīķi, parki;
- administratīvās robežas;
- zemes vienību robežas;
- citas teritorijas, kas pēc savas funkcionalitātes nav lauksaimniecībā izmantojamas zemes;
- atsevišķu lauku bloku savstarpējā robeža velkama pa kadastra robežām, vai citiem dabā identificējamiem atskaites punktiem uzmērīti instrumentāli vai noteiktiem ar GPS.

LB zemes platībai ir jābūt labā lauksaimniecības stāvoklī uz 2003.gada 30.jūniju, lai par to varētu saņemt Vienoto platības maksājumu (VPM). VPM ir atbalsta maksājums, ka var saņemt par lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kurā tiek audzēta kāda no lauksaimniecības kultūrām, ja zeme ir bijusi labā lauksaimniecības stāvoklī 2003.gada 30.jūnijā un tiek nodrošināta laba lauksaimniecības un vides stāvokļa un citi nosacījumi. Tātad faktiski LB ietilpst platības, kuras ir izmantojamas lauksaimnieciskās produkcijas ražošanai. Dažādos Latvijas valsts institūciju reģistros un informācijas sistēmās uzskaitītās lauksaimniecības zemes platības ir atšķirīgas (2.1.attēls).

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD un VZD

2.1.attēls. Lauksaimniecības zemju platības dažādos reģistros Latvijā 2006.-2012.gadu periodā, tūkst.ha

Ja VZD informācija liecina par to, ka 2011.gadā Latvijā ir nedaudz vairāk kā 2.42 milj.ha, tad LAD Lauku reģistra ĢIS uzrāda tikai 2.13 milj.ha lauku blokos, starpība – 297.3 tūkst.ha, 2012.gada sākumā starpība starp VZD reģistrēto un LAD lauku blokos uzskaitīto samazinās līdz 267 tūkst.ha.

Ja VZD informācija par LIZ laika periodā no 2006.-2012.gadam samazinās par 128.2 tūkst.ha jeb 5.2%, tad LAD LB platība šajā periodā ir samazinājusies par 298.8 tūkst.ha jeb 12.6%.

Pieņemot, ka VPM pieteiktā platība faktiski atspoguļo apsaimniekoto zemi, tad 2011.gadā tā ir attiecīgi 72% no LAD ĢIS esošās LB un tikai 63% no VZD uzskaitītās LIZ platības.

Savukārt CSP informācija par izmantoto LIZ uzrāda 1815.9 tūkst. ha 2011.gadā, kas ir par 310 tūkst.ha mazāk kā LAD un par 607.3 tūkst.ha mazāk kā VZD informācija.

Ja pieņem, ka no LAD Lauku reģistra ĢIS esošās LB platības reālāk atspoguļo faktiskos resursus, kas pieejami lauksaimnieciskajai ražošanai, tad ir nepieciešams veikt šīs informācijas detalizētu analīzi (2.1.tabula).

2.1.tabula

Lauku bloku struktūra un platība Latvijā 2012.gada martā

Sadalījums	Lauku bloku		Platība		Vidēji lauku blokā, ha
	skaits	struktūra,%	ha	struktūra,%	
no 0.3 līdz 5 ha	211872	71.54	339739	16.46	1.60
no 5 līdz 10 ha	35159	11.87	249026	12.06	7.08
no 10 līdz 20 ha	23893	8.07	336117	16.28	14.07
no 20 līdz 30 ha	9537	3.22	233172	11.30	24.45

no 30 līdz 40 ha	5101	1.72	176405	8.55	34.58
no 40 līdz 50 ha	3202	1.08	142773	6.92	44.59
no 50 līdz 60 ha	2164	0.73	118248	5.73	54.64
no 60 līdz 70 ha	1521	0.51	98567	4.77	64.80
no 70 līdz 80 ha	1052	0.36	78503	3.80	74.62
no 80 līdz 90 ha	755	0.25	63957	3.10	84.71
no 90 līdz 100 ha	589	0.20	55765	2.70	94.68
no 100 līdz 110 ha	385	0.13	40340	1.95	104.78
no 110 līdz 120 ha	243	0.08	27894	1.35	114.79
no 120 līdz 130 ha	177	0.06	22019	1.07	124.40
no 130 līdz 140 ha	150	0.05	20197	0.98	134.64
no 140 līdz 150 ha	90	0.03	13032	0.63	144.80
no 150 līdz 160 ha	89	0.03	13795	0.67	155.00
no 160 līdz 170 ha	80	0.03	13215	0.64	165.18
no 170 līdz 180 ha	53	0.02	9259	0.45	174.70
no 180 līdz 190 ha	29	0.01	5358	0.26	184.77
no 190 līdz 200 ha	19	0.01	3692	0.18	194.29
vairāk kā 200 ha	14	0.00	3201	0.16	228.61
Kopā	296174	100.00	2064273	100	6.97

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD

Informācija par LB platībām liecina, ka Latvijā LIZ ir sadrumstalota vairāk kā 296 tūkstošos gabalos, vidējā viena gabala lielums – nepilni 7 ha. Jāņem vērā, ka 91.5% lauku bloku, kuros ir 45% LIZ ir līdz 20 ha, kas apgrūtina to izmantošanu un efektīvu lauksaimniecisko darbību. Savukārt vairāk kā 50 ha ir 7410 gabalos un to kopējā platība ir 587 tūkst.ha.

Turpmāk tiks analizēti LAD veikto apsekojumu dati par koptām un neapstrādātām platībām gan kopumā valstī, gan novados. Neapstrādātās platības ir tad, ja no kopēja lauka vairāk kā 70% zeme netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, un neapstrādātās platības tiek dalītas vairākās grupās:

- nekoptas;
- aizaugušas;
- būvniecības zeme.

2.2.tabula

Koptās lauksaimniecības zemes platība un struktūra 2010.un 2011.gados Latvijā uz 02.04.2012.

PLATĪBU GRUPA	2010.		2011.		2011./2010.	
	ha	struktūra, %	ha	struktūra, %	ha	%
no 0 līdz 5 ha	360990.45	18.25	367035.13	18.13	6044.68	101.67
no 5 līdz 10 ha	441412.69	22.31	452225.23	22.33	10812.54	102.45
no 10 līdz 50 ha	1044650.59	52.81	1071401.79	52.91	26751.20	102.56
no 50 līdz 100 ha	106063.90	5.36	108778.12	5.37	2714.22	102.56
no 100 līdz 200 ha	22180.14	1.12	22395.32	1.11	215.18	100.97
virš 200 ha	2956.87	0.15	2956.87	0.15	0.00	100.00
kopā	1978254.64	100.00	2024792.46	100.00	46537.82	102.35

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD apsekojumu datiem

Pēc 2.2.tabulā sakārtotās informācijas var redzēt, ka 2011.gadā salīdzinot ar 2010.gadu, koptās zemes platība ir palielinājusies par 46.5 tūkst.ha jeb 2.35%. Vislielākais palielinājums ir platību grupās no 5 līdz 100 ha. Ja salīdzina šos rādītājus ar 2.1.attēlā atspoguļotiem datiem, tad var secināt, ka 2011.gadā kopti ir 95.2% no LAD Lauku reģistra ĢIS esošās LB platības un 83.6% no VZD uzskaitītās. Starpība attiecīgi 101 156 ha (ar LAD LB platību) un 398439 ha (ar VZD). Var izdarīt pieņēmumu, ka ja koptās platības nepalielināsies vai tiks uzstādītas stingrākas prasības, lai zemes gabalu uzskatītu par koptu (šobrīd tikai 30% no platības jābūt uzturētai labā lauksaimniecības un vides stāvoklī), tad vistīcāmāk LAD Lauku reģistra ĢIS LB platība varētu tikt samazināta līdz koptas LIZ platībai, tātad samazināta par 101156 ha.

1.pielikumā atspoguļotas koptās platības novados un pilsētās. Analizējot koptās platības palielinājumu vai samazinājumu lauku novados, varēja konstatēt, ka 16 lauku pagastos tās 2011.gadā ir samazinājušās salīdzinājumā ar 2010.gadu, bet pārējos novados palielinājušās, pat līdz 25% (2.3.tabula).

2.3.tabula

Koptās lauksaimniecības zemes platības samazinājums/palielinājums novados 2010.un 2011.gados Latvijā uz 02.04.2012.

Platības samazinājums				Platības palielinājums			
Novads	2011./2010.,%	Novads	2011./2010.,%	Novads	2011./2010.,%	Novads	2011./2010.,%
Garkalnes	25	Varakļānu	2	Carnikavas	25	Apes	12
Ludzas	16	Alojas	1	Alūksnes	21	Ogres	12
Zilupes	11	Burtnieku	1	Ropažu	17	Ventspils	11
Kārsavas	9	Cesvaines	1	Iecavas	16	Siguldas	11
Cīblas	8	Dundagas	1	Ikšķiles	14	Engures	10
Rojas	7	Mārupes	1	Salas	14	Pļaviņu	10
Ilūkstes	4	Pārgaujas	1	Babītes	13	Rucavas	10
Jaunjelgavas	4	Alojas	1	Ērgļu	13	Vaiņodes	10
						Vecumnieku	10

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD apsekojumu datiem

Absolūtos skaitļos vislielākais kopto platību samazinājums ir bijis Rēzeknes novadā 8736 ha, Ludzas -4510 ha un Kārsavas novados – 2322 ha, vislielākais palielinājums – Alūksnes novadā – 7886 ha, Ventspils -4200 ha, Ogres novados -3128 ha.

Nekoptās platības 2011.gadā ir samazinājušās par 53.7tūkst.ha, no tām 32.3tūkst.ha platību grupā no 10-50 ha (2.4.tabula).

2.4.tabula

Nekoptās lauksaimniecības zemes platība un struktūra 2010.un 2011.gados Latvijā uz 02.04.2012.

PLATĪBU GRUPA	2010.		2011.		2011./2010.	
	ha	struktūra, %	ha	struktūra, %	ha	%
no 0 līdz 5 ha	93554.20	29.79	87312.90	33.53	-6241.30	93.33
no 5 līdz 10 ha	84705.74	26.97	72792.90	27.96	-11912.84	85.94
no 10 līdz 50 ha	124611.88	39.68	92270.08	35.44	-32341.80	74.05
no 50 līdz 100 ha	9101.82	2.90	5991.44	2.30	-3110.38	65.83
no 100 līdz 200 ha	2073.01	0.66	2006.50	0.77	-66.51	96.79
virš 200 ha	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
kopā	314046.65	100.00	260373.83	100.00	-53672.82	82.91

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD apsekojumu datiem

Ja nekoptās zemes platības 2011.gadā ir samazinājušās par 17%, tad aizaugušās platības samazinās nedaudz lēnāk – par 16% un kopējais samazinājums – 7836 ha, lielākais samazinājums, līdzīgi kā nekoptām zemēm – platību grupā no 10-50 ha (2.5.tabula).

2.5.tabula

Aizaugušās lauksaimniecības zemes platība un struktūra 2010.un 2011.gados Latvijā uz 02.04.2012.

PLATĪBU GRUPA	2010.		2011.		2011./2010.	
	ha	struktūra, %	ha	struktūra, %	ha	%
no 0 līdz 5 ha	15569.85	31.44	16041.19	38.48	471.34	103.03
no 5 līdz 10 ha	12131.26	24.50	11076.21	26.57	-1055.05	91.30
no 10 līdz 50 ha	18190.18	36.73	13754.23	32.99	-4435.95	75.61
no 50 līdz 100 ha	1628.4	3.29	816.20	1.96	-812.20	50.12
no 100 līdz 200 ha	343.96	0.69	0.00	0.00	-343.96	0.00
virš 200 ha	1660.34	3.35	0.00	0.00	-1660.34	0.00
kopā	49523.99	100.00	41687.84	100.00	-7836.15	84.18

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD apsekojumu datiem

2011.gadā nekoptās zemes platības palielinājušās 23 novados, aizaugušās zemes platības – 37 novados, pārējos - samazinājušās. Informācija par novadiem, kuros šīs platības ir samazinājušās vai palielinājušās visvairāk – sakārtota 2.6.tabulā. Pilns atšifrējums par novados neapstrādātām zemes platībām – 2.pielikumā.

2.6.tabula

Nekoptās un aizaugušās lauksaimniecības zemes platības samazinājums/palielinājums novados 2010.un 2011.gados Latvijā uz 02.04.2012.

Nekoptās platības				Aizaugušās platības			
Samazinājums novados	2011./2010., ha	Palielinājums novados	2011./2010., ha	Samazinājums novados	2011./2010., ha	Palielinājums novados	2011./2010., ha
Alūksnes	7373	Rēzeknes	7074	Ādažu	1729	Limbažu	1245
Ventspils	4483	Ludzas	3243	Ogres	2084	Rēzeknes	837

Kuldīgas	2682	Kārsavas	2408	Alūksnes	737	Aglonas	817
Talsu	2495	Viļānu	608	Siguldas	735	Ilūkstes	748
Gulbenes	2080	Neretas	514	Vaiņodes	718	Salacgrīvas	550
Krāslavas	1948	Salaspils	291	Jaunjelgavas	700	Smiltenes	543
Aglonas	1898	Mērsraga	271	Saldus	546	Alojas	523
Vecumnieku	1855	Ķekavas	242	Gulbenes	524	Kocēnu	514
Kandavas	1798	Krimuldas	205	Balvu	518	Pārgaujas	505

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD apsekojumu datiem

Trešā neapstrādāto zemju grupa – platības, kurās faktiski ir konstatēta būvniecība. Latvijā tādas ir vairāk kā 2 tūkst.ha. Lai gan šādas platības 2011.gadā salīdzinājumā ar 2010.gadu ir samazinājušās par 678 ha, tomēr ir skaidrs, ka šeit nav veikta lauksaimniecības zemes lietošanas veida sakārtošana VZD atbilstoši faktiskajam lietošanas veidam un šīs platības nākotnē lauksaimniecībai nevarēs izmantot (2.7.tabula).

2.7.tabula

Lauksaimniecības zemes platība un struktūra, kurās faktiski notiek būvniecība, 2010.un 2011.gados Latvijā uz 02.04.2012.

PLATĪBU GRUPA	2010.		2011.		2011./2010.	
	ha	struktūra, %	ha	struktūra, %	ha	%
no 0 līdz 5 ha	1329.19	46.93	884.83	41.07	-444.36	66.57
no 5 līdz 10 ha	713.15	25.18	669.36	31.07	-43.79	93.86
no 10 līdz 50 ha	589.24	20.81	540.93	25.11	-48.31	91.80
no 50 līdz 100 ha	53.60	1.89	59.26	2.75	5.66	110.57
no 100 līdz 200 ha	146.98	5.19	0.00	0.00	-146.98	0.00
virs 200 ha	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
kopā	2832.16	100.00	2154.39	100.00	-677.77	76.07

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD apsekojumu datiem

Diemžēl gandrīz 34% no šobrīd aizaugušās un nekoptās zemes ir meliorētas platības (2.8.tabula).

2.8.tabula

Nekoptas un aizaugušās zemes meliorētās platības Latvijā 2011.gadā (2012.gada martā)

Nekopto vai aizaugušo LIZ platību grupas	Vidējais zemes kvalitātes novērtējums, balles/ ha							kopā
	bez novērtējuma	<20	21 – 25	26 – 30	31 – 35	36-40	>40	
1.01 – 2.0	0	262	369	720	1318	1847	1946	6463
2.01 – 3.0	6	214	478	935	1722	2340	2406	8100
3.01 – 4.0	3	233	444	976	1639	2402	2093	7790
4.01 – 10	23	822	1824	4054	7728	11304	9996	35750
>10	0	1070	1790	4928	10052	14691	12779	45308
kopā	32	2601	4905	11613	22458	32584	29219	103411

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD informācijas

Neskatoties uz pozitīvo tendenci, ka nekoptās un aizaugušās zemes platības samazinās, ir svarīgi novērtēt, vai šī platība arī turpmāk samazināsies tādā pat mērā kā 2011.gadā salīdzinājumā ar 2010.gadu vai tomēr nē. Papildus jautājums – vai 2011.gadā konstatētās nekoptās platības 260

tūkst.ha un aizaugušās platības ~42 tūkst.ha vispār nākotnē būs iespējams izmantot lauksaimniecībā un ja jā, tad kādā mērā. Tāpēc šīm platībām tika veikts padziļināts novērtējums katra kadastra līmenī. Vispirms tika atlasīti nekoptās un aizaugušās zemes kadastri pēc to pašreizējā lietojuma mērķa, lai noteiktu detalizētākai analīzei detalizētākai analīzei pakļautās zemes vienības (2.9.tabula).

Ņemot vērā, ka LAD nepārtraukti precizē datus par nekoptām un aizaugušām platībām, un novērtējuma vajadzībām tika atlasīti nekoptie un aizaugušie lauku kadastra numuri jau 2012.gada martā, tad tika nolemts turpmākam novērtējumam tos neprecizēt. Kā redzams 2.9.tabulā, nekoptās un aizaugušās zemes ir ar visdažādākajiem lietošanas mērķiem, tāpēc turpmākajam novērtējumam tiks ņemtas tikai zaļā krāsā iekrāsotās zemes vienības un ha, uzskatot, ka pārējos gadījumos nav sakārtots zemes lietošanas mērķis VZD un šie kadastri un attiecīgi platības nav izmantojami lauksaimnieciskās ražošanas vajadzībām nākotnē. Šādas platības pēc sākotnējiem aprēķiniem (2012.gada martā) ir pavisam 3034 ha, t.sk.: aizaugušas – 284 ha un nekoptas -2749 ha.

Nekopta un aizaugusi zemes platība atbilstoši to lietošanas mērķim 2011.gadā (2012.gada martā)

Zemes lietošanas mērķis	Nekopts		Aizaudzis		Kopā	
	ha	kadastru skaits	ha	kadastru skaits	ha struktūra, %	vidēji ha vienā kadastrā
Zeme, uz kuras galvenā saimnieciskā darbība ir lauksaimniecība	247382	47344	36915	7850	93.2	5.2
Pagaidu atļautā zemes izmantošana sakņu dārziem	52	15	0	0	0.0	3.5
Zeme, uz kuras galvenā saimnieciskā darbība ir mežsaimniecība	11992	2656	4464	1172	5.4	4.3
Publiskie ūdeņi	47	3	1	1	0.0	12.0
Fizisko un juridisko personu īpašumā vai lietošanā esošo ūdeņu teritorijas	130	36	34	11	0.1	3.5
Dīksaimniecība	27	9	2	1	0.0	2.9
Derīgo izrakteņu ieguves teritorijas	369	88	117	26	0.2	4.3
Dabas pamatnes, parki, zaļās zonas un citas rekreācijas nozīmes objektu teritorijas, ja tajās atļautā saimnieciskā darbība nav pieskaitāma pie kāda cita klasifikācijā norādīta lietošanas mērķa	552	114	145	34	0.2	4.7
Sportam un atpūtai aprīkotās dabas teritorijas	9	5	2	1	0.0	1.8
Individuālo dzīvojamo māju apbūve	789	271	104	34	0.3	2.9
Komerccarbības objektu apbūve	135	51	22	8	0.1	2.7
Vienstāva un divstāvu daudzdzīvokļu māju apbūve	81	28	11	3	0.0	3.0
Ar maģistrālajām elektropārvades un sakaru līnijām un maģistrālajiem naftas, naftas produktu, ķīmisko produktu, gāzes un ūdens cauruļvadiem saistīto būvju, ūdens ņemšanas un notekūdeņu attīrīšanas būvju u.c. apbūve	1263	314	78	44	0.4	3.7
Ar maģistrālajām elektropārvades un sakaru līnijām un maģistrālajiem naftas, naftas produktu, ķīmisko produktu, gāzes un ūdens cauruļvadiem saistīto būvju, ūdens ņemšanas un notekūdeņu attīrīšanas būvju apbūve	136	47	0	0	0.0	2.9
Zeme dzelzceļa infrastruktūras zemes nodalījuma joslā un ceļu zemes nodalījuma joslā	131	27	28	7	0.1	4.7
Atsevišķi nodalītas atklātas autostāvvietas	1	1	2	1	0.0	1.5
Kopā 2011.gadā (2012.gada martā)	263096	51009	41925	9193	100.0	5.1
Kopā 2011.gadā (2012.gada aprīlī)	260374	x	41688	x	x	x
Kopā 2010.gadā	314047	x	49524	x	x	x
Samazinājums 2011.gadā (pēc datiem 2012.gada martā)	-50951	x	-7599	x	x	x
Samazinājums 2011.gadā (pēc datiem 2012.gada aprīlī)	53673	x	-7836	x		

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD

Tātad detalizētai novērtēšanai tika pakļautas 4 platību grupas:

- Zeme, uz kuras galvenā saimnieciskā darbība ir lauksaimniecība un pagaidu atļautā zemes izmantošana sakņu dārziem.

- Zeme, uz kuras galvenā saimnieciskā darbība ir mežsaimniecība.
- Derīgo izrakteņu ieguves teritorijas.
- Dabas pamatnes, parki, zaļās zonas un citas rekreācijas nozīmes objektu teritorijas, ja tajās atļautā saimnieciskā darbība nav pieskaitāma pie kāda cita klasifikācijā norādīta lietošanas mērķa (2.10.tabula).

2.10.tabula

Nekoptas un aizaugušas zemes platības un kadastru kopējais skaits tālākam novērtējumam atbilstoši to lietošanas mērķim 2011.gadā (2012.gada martā)

Rādītāji	Nekopts		Aizaudzis	
	ha	kadastru skaits	ha	kadastru skaits
Kopā	260347	50217	41641	9082
% no kopējā	99.0	98.4	99.3	98.8

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD

Turpmākam detalizētam izvērtējumam tiks analizēti 99% no nekoptās un aizaugušās zemes platības un attiecīgi 98% no kopējām nekopto platību vienībām un 99% no aizaugušās zemes vienībām. Šim nolūkam tika pieprasīta papildus informācija no VZD par katru papildus detalizētai analīzei izvēlēto kadastru:

- adrese (pagasts, novads),
- īpašnieks/lietotājs, tiesiskais valdītājs - vai tā juridiska/fiziska persona, rezidents/nerezidents, attiecīgā kadastra kopējā platība,
- sadalījums pa zemes lietojuma veidiem –lauksaimniecībā izmantojamā zemē un tās sadalījums (aramzeme, ganības, pļavas, ilggadīgie stādījumi), meži, ūdeņi, apbūve, ceļi,
- attiecīgā zemes gabala vidējais kvalitātes novērtējums ballēs.

No tālākas detalizētas analīzes tika izslēgtas lauksaimniecības zemes, kas atrodas pilsētās, līdz ar faktiski tika izpētīta situācija par 41359 ha aizaugušās (par 282 ha mazāk, kā sākotnēji atlasīts – 2.10.tabula) un 258237 ha nekoptās lauksaimniecības zemes platības (par 2110 ha mazāk, kā sākotnēji atlasīts). Attiecīgo platību sadalījums pēc īpašnieku statusa atspoguļots 2.11.tabulā.

71% no kopējais nekoptās un aizaugušās zemes pieder fiziskām personām, 21% - juridiskām personām, 6% pašvaldībām un gandrīz 2%-īpašnieks nav zināms, 493 ha pieder valstij. Savukārt, sadalījumā pa atsevišķām detalizēti analizētās zemes kategorijām ir būtiskas atšķirības to īpašniekos:

- lauksaimniecības zemes 73 % pieder fiziskām personām;
- mežsaimniecības zemes 52% pieder juridiskām personām;
- derīgo izrakteņu teritorijas un dabas pamatnes teritorijas – attiecīgi 53% un 67% pieder pašvaldībām.

Īpašnieku sadalījums tiks ņemts vērā tālākajā zemju novērtējumā.

**Nekoptas un aizaugušas zemes platības sadalījumā pēc īpašnieka statusa 2011.gadā
(2012.gada martā)**

Rādītāji	Kopā ha	tajā skaitā pēc īpašnieka statusa								
		fiziskām pers onām		juridiskām pers onām		paš valdībai		valstij		bez atzīmes par īpašnieku (ha)
		ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	
Lauksaimniecības zeme	282 486	205 007	73	54 242	19	17 571	6	379	0	5 288
t.sk. aizaugusi	36 724	26 503	72	7 867	21	1 736	5	39	0	579
nekopta	245 762	178 504	73	46 375	19	15 835	6	340	0	4 709
Mežsaimniecības zeme	16 329	6 494	40	8 419	52	1 156	7	112	1	147
t.sk. aizaugusi	4 424	1 733	39	2 281	52	331	7	36	1	44
nekopta	11 904	4 760	40	6 139	52	825	7	76	1	103
Derīgo izrakteņu teritorij	477	87	18	133	28	252	53	-	-	6
t.sk. aizaugušas	117	21	18	62	53	34	29	-	-	-
nekoptas	360	65	18	71	20	218	60	-	-	6
Dabas pamatnes	304	36	12	53	17	204	67	2	1	10
t.sk. aizaugušas	93	22	23	8	9	63	68	-	-	-
nekoptas	211	14	7	44	21	141	67	2	1	10
Kopā:	299 596	211 623	71	62 847	21	19 183	6	493	0	5 451
t.sk. aizaugušas	41 359	28 279	68	10 218	25	2 165	5	75	0	623
nekoptas	258 237	183 344	71	52 629	20	17 019	7	418	0	4 827

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD

Kopsavilkums par aizaugušās un nekoptās zemes platībām pēc īpašumtiesību statusa ir apkopots 3.pielikumā.

Turpmākajā detalizētā informācijas analīzē tika izvirzīti vairāki pieņēmumi, kuri tiks pārbaudīti aizaugušo un nekopto zemju platību novērtējumā.

2.1. Pirmais pieņēmums

Balstoties uz LLU profesora A.Ružas vērtējumu, lauksaimniecībā izmantojamā zeme, kuras vidējais kvalitātes vērtējums nepārsniedz 25 balles, ir ekonomiski neizdevīgi izmantot lauksaimniecībā.

Tādējādi, grupējot no VZD saņemto informāciju, tika konstatēts, ka izmantojot šo pieņēmumu nākotnē var nebūt ekonomiski izdevīgi apsaimniekot 19110 ha jeb 46 % no kopējās 2011.gadā konstatētās aizaugušās platības Latvijā (2.12.tabula). No platības, kuru nebūtu iespējams izmantot nākotnē lauksaimniecībai, jo tās kvalitatīvais vērtējums ir zemāks par 25 ballēm, 15473 ha (81%) ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme, 3484 ha ir mežsaimniecības zemes jeb 18% no kopējās un 93 ha derīgo izrakteņu teritorijas un 60 ha dabas pamatnes teritorijas (skatīt 2.12.tabulu). No kopējās aizaugušās zemes fizisku personu īpašumā ir 64%, juridiskām personām pieder 28%, no šādām platībām. Veicot aprēķinus, platībām, kuras novērtētas zemāk kā 25 balles, tika pieskaitītas platības, kurām nebija vērtējuma, ņemot vērā to, ka zemes kvalitatīvais vērtējums tiek noteikts tikai lauksaimniecības zemei.

Kopsavilkums par aizaugušas zemes platībām, kuru kvalitatīvais vērtējums nepārsniedz 25 balles sadalījumā pēc īpašnieka statusa 2011.gadā (2012.gada martā) Latvijā, ha

Aizaugušās LIZ	Zemes kvalitāte < 25 balles						
	Fiziskām personām	Juridiskām personām		Pašvaldībai	Valstij	Rezerves zeme, zeme reformas pabeigšanai	Kopā
		42 statuss*	cits statuss				
Lauksaimniecības zemes	10 918	21	3 391	874	39	230	15 473
Mežsaimniecības zemes	1371	438	1353	255	27	40	3 484
Derīgo izrakteņu teritorijas	10	0	59	24	0	0	93
Dabas pamatņu teritorijas	0	0	7	53	0	0	60
Kopā	12 299	459	4 810	1 207	65	270	19 110

*42 statuss- valstij piekritīgā zeme

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD

Līdzīgi veikti aprēķini par nekoptu zemi, kuras kvalitatīvais novērtējums nepārsniedz 25 balles, informācija sakārtota 2.13.tabulā. Tātad pēc 1.pieņēmuma, nebūs izdevīgi izmantot 86907 ha jeb 33 % no kopējās nekoptās platības Latvijā 2011.gadā. Šo platību veido 77935 ha (90 %) lauksaimniecībā izmantojamā zeme, 8660 ha ir mežsaimniecības zemes jeb gandrīz 10 % no kopējās, 175 ha derīgo izrakteņu teritorijas un 138 ha dabas pamatnes teritorijas.

Kopsavilkums par nekoptās zemes platībām, kuru kvalitatīvais vērtējums nepārsniedz 25 balles sadalījumā pēc īpašnieka statusa 2011.gadā (2012.gada martā) Latvijā, ha

Nekoptās LIZ	Zemes kvalitāte < 25 balles						
	Fiziskām personām	Juridiskām personām		Pašvaldībai	Valstij	Rezerves zeme, zeme reformas pabeigšanai	Kopā
		42 statuss	cits statuss				
Lauksaimniecības zemes	54 999	16	15 920	5 155	132	1 712	77 935
Mežsaimniecības zemes	3290	943	3683	605	66	72	8660
Derīgo izrakteņu teritorijas	28	0	34	106	0	6	175
Dabas pamatņu teritorijas	8	16	11	93	2	8	138
Kopā	58326	975	19649	5959	200	1798	86907

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD

Tātad izmantojot 1.pieņēmumu, var noteikt, kāda LIZ platība potenciāli varētu tikt izmantota nākotnē, kurai kvalitatīvais vērtējums pārsniedz 25 balles. Rezultāti apkopoti 2.14.tabulā par aizaugušajām platībām un 2.15.tabulā par nekoptajām platībām sadalījumā pēc īpašnieku statusa.

Aizaugušās zemes, kuras kvalitatīvais vērtējums pārsniedz 25 balles, liela daļa 31 % ir nelielas platības – līdz 5 ha un 25 % 5-10 ha. Savukārt lielākā daļa šo aizaugušo platību, it sevišķi no lauksaimniecības zemēm, pieder fiziskām personām (2.14.tabula).

Kopsavilkums par aizaugušas zemes platībām, kuru kvalitatīvais vērtējums pārsniedz 25 balles sadalījumā pēc īpašnieka statusa 2011.gadā (2012.gada martā) Latvijā, ha

Aizaugušo LIZ platību grupas	Zemes kvalitāte > 25 balles						
	Fiziskām personām	Juridiskām personām		Pašvaldībai	Valstij	Rezerves zeme, zeme reformas pabeigšanai	Kopā
		42 statuss	cits statuss				
Lauksaimniecības zemes							
1 - 5 ha	5 057	2	837	428	-	220	6 543
5.01 - 10 ha	4 462	9	1 056	219	-	74	5 820
10.01 - 50 ha	5 805	-	2 278	215	-	56	8 354
> 50 ha	261	-	274	-	-	-	536
kopā	15 585	11	4 444	862	-	350	21 251
Mežsaimniecības zemes							
1 - 5 ha	187	-	125	34	9	4	358
5.01 - 10 ha	108	8	98	17	-	-	230
10.01 - 50 ha	67	16	244	25	-	-	352
> 50 ha	-	-	-	-	-	-	-
kopā	362	24	466	75	-	4	940
Derīgo izrakteņu teritorijas							
1 - 5 ha	11	-	3	10	-	-	24
5.01 - 10 ha	-	-	-	-	-	-	-
10.01 - 50 ha	-	-	-	-	-	-	-
> 50 ha	-	-	-	-	-	-	-
kopā	11	-	3	10	-	-	24
Dabas pamatnes teritorijas							
1 - 5 ha	-	-	1	5	-	-	6
5.01 - 10 ha	6	-	-	6	-	-	12
10.01 - 50 ha	15	-	-	-	-	-	15
> 50 ha	-	-	-	-	-	-	-
kopā	22	-	1	10	-	-	33
Pavisam							
1 - 5 ha	5 255	2	965	476	9	224	6 930
5.01 - 10 ha	4 576	17	1 153	241	-	74	6 062
10.01 - 50 ha	5 887	16	2 522	240	-	56	8 721
> 50 ha	261	-	274	-	-	-	536
kopā	15 979	35	4 915	958	-	353	22 249

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD

Nekoptās zemes, kuras kvalitatīvais vērtējums pārsniedz 25 balles, arī lielākā daļa 100.3 tūkstoši ha jeb 59 % ir nelielas platības – līdz 10 ha. Savukārt lielākā daļa šo nekopto platību, it sevišķi no lauksaimniecības zemēm (74%), pieder fiziskām personām (2.15.tabula).

Kopsavilkums par nekoptas zemes platībām, kuru kvalitatīvais vērtējums pārsniedz 25 balles sadalījumā pēc īpašnieka statusa 2011.gadā (2012.gada martā) Latvijā, ha

Nekoporto LIZ platību grupas	Zemes kvalitāte > 25 balles						
	Fiziskām personām	Juridiskām personām		Pašvaldībai	Valstij	Rezerves zeme, zeme reformas pabeigšanai	Kopā
		42 statuss	cits statuss				
Lauksaimniecības zemes							
1 - 5 ha	38 852	17	5 176	6 108	26	1 731	51 910
5.01 - 10 ha	35 444	33	7 423	2 596	32	783	46 312
10.01 - 50 ha	46 249	48	15 272	1 976	150	483	64 178
> 50 ha	2 959	-	2 469	-	-	-	5 428
kopā	123 505	98	30 340	10 679	208	2 997	167 827
Mežsaimniecības zemes							
1 - 5 ha	464	5	418	81	4	12	982
5.01 - 10 ha	421	-	371	72	7	20	891
10.01 - 50 ha	471	42	607	68	-	-	1 187
> 50 ha	115	-	70	-	-	-	185
kopā	1 470	46	1 466	220	10	32	3 245
Derīgo izrakteņu teritorijas							
1 - 5 ha	13	-	13	49	-	-	75
5.01 - 10 ha	13	-	23	44	-	-	80
10.01 - 50 ha	11	-	-	19	-	-	30
> 50 ha	-	-	-	-	-	-	-
kopā	37	-	37	112	-	-	186
Dabas pamatnes teritorijas							
1 - 5 ha	6	-	2	26	-	1	36
5.01 - 10 ha	-	-	15	23	-	-	37
10.01 - 50 ha	-	-	-	-	-	-	-
> 50 ha	-	-	-	-	-	-	-
kopā	6	-	17	48	-	1	73
Pavisam							
1 - 5 ha	39 335	22	5 610	6 263	30	1 744	53 003
5.01 - 10 ha	35 878	33	7 833	2 735	38	803	47 320
10.01 - 50 ha	46 732	89	15 879	2 062	150	483	65 395
> 50 ha	3 074	-	2 538	-	-	-	5 612
kopā	125 018	144	31 860	11 059	218	3 030	171 330

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD

Ņemot vērā 2.14.un 2.15.tabulās apkopoto rādītāju vērtējumu, var izvirzīt nākošo pieņēmumu.

2.2. Otrais pieņēmums

Fizisko personu īpašumā esošās zemes izmantošanu ietekmē gan zemes gabala lielums un tā kvalitatīvais vērtējums, gan arī apstākļi, vai īpašnieka dzīves vieta ir saistīta ar šo īpašumu.

Kā papildus rādītāji tika izvēlēti –nekoptās un aizaugušās zemes vienības platība, zemes īpašnieka (lietotāja, valdītāja) dzīves vieta un zemes izmantošanas mērķis, pieņemot, ka

piemēram, ja zemes izmantošanas mērķis ir lauksaimniecība, tad līdz 4 ha arī pat pie zemes auglības 26-30 balles, pastāv varbūtība, ka īpašnieks, kas nedzīvo uz vietas, nenodarbosies ar lauksaimniecību, bet, ja zemes auglība ir robežās no 21-25 ballēm, lielākas platības kā 5 ha, varētu tikt izmantotas. Līdzīgi tiek noteiktas citas varbūtības saistībā ar zemes kvalitatīvo vērtējumu, platību un īpašnieka dzīves vietu, sadalot zemes izmantošanu 5 grupās – 100% varbūtība, ka neapsaimniekos zemi nākotnē, 75%, 50%, 25% un nepastāv varbūtība zemes neapsaimniekošanai (tātad zeme tiks izmantota lauksaimniecībai).

Rezultāti par aizaugušām un nekoptām lauksaimniecības zemēm sakārtoti 2.16.un 2.17.tabulā.

2.16.tabula

Aizaugušās zemes, uz kuras galvenā saimnieciskā darbība ir lauksaimniecība, grupējums pēc iespējām to izmantot lauksaimniecībai, ha

Aizaugušās LIZ platību grupas	Vidējais zemes kvalitātes novērtējums, balles													
	bez novērtējuma		<20		21 – 25		26 – 30		31 – 35		36-40		>40	
	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz
<1.0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.01 – 2.0	4	8	447	702	206	412	141	290	85	198	88	136	79	121
2.01 – 3.0		11	283	548	174	409	144	295	106	222	109	184	92	161
3.01 – 4.0	11	7	222	520	160	362	153	265	113	226	55	191	74	189
4.01 – 5.0	8	22	126	335	142	254	122	357	148	219	86	197	63	146
5.01 – 10.0	31	53	426	922	411	1117	405	956	315	805	252	669	253	808
10.01 – 50.0	0	35	247	870	214	1156	311	1142	353	1306	208	1101	292	1091
>50	0	0	0	67	0	0	0	80	0	0	0	181	0	0
Krāsa	Pieņemums par fizisko personu īpašumā, tiesiskā valdījumā un lietošanā esošo zemi						ha							
							kopā				iespējams, ka netiks apsaimniekoti nākotnē			
	100% varbūtība, ka neapsaimniekos						11143				11143			
	75% varbūtība, ka neapsaimniekos						3597				2698			
	50% varbūtība, ka neapsaimniekos						1484				742			
	25% varbūtība, ka neapsaimniekos						3267				817			
	0% varbūtība, ka neapsaimniekos						7011				0			
Kopā							26503				15400			

Apzīmējumi: Fdz- fiziska persona, kas dzīvo īpašumā, Fnedz- fiziska persona, kas nedzīvo īpašumā

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD

Tādējādi par aizaugušām lauksaimniecības zemēm, kas pieder fiziskām personām, var secināt, ka 15400 ha jeb 58% no kopējās detalizēti analizētās platības, nākotnē varētu netikt apsaimniekoti, jo to kvalitatīvais novērtējums, zemes gabala platība un īpašnieka dzīves vieta ir bremsējošie faktori (2.16.tabula).

Līdzīgi tika veikts nekopto platību novērtējums (2.17.tabula), kas parāda, ka 86822 ha jeb 49% no detalizēti analizētās nekoptās lauksaimniecības zemes platības apsaimniekošana varētu būt apgrūtināta, ko ierobežotu zemes gabala kvalitatīvais novērtējums, platība un īpašnieka dzīves vieta.

2.17.tabula

Nekoptas zemes, uz kuras galvenā saimnieciskā darbība ir lauksaimniecība, grupējums pēc iespējām to izmantot lauksaimniecībai, ha

Nekoptās LIZ platību grupas	Vidējais zemes kvalitātes novērtējums, balles													
	bez novērtējuma		<20		21 – 25		26 – 30		31 – 35		36-40		>40	
	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz	Fdz	Fnedz
<1.0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.01 – 2.0	10	13	1127	2087	846	1662	836	1367	798	1315	774	1315	752	1315
2.01 – 3.0	5	14	1135	1909	991	1863	997	1818	958	1684	972	1598	873	1478
3.01 – 4.0	7	7	924	1701	1110	1984	910	1896	930	1746	990	1614	710	1270
4.01 – 5.0	9		741	1448	943	1995	1061	1968	755	1640	840	1643	738	1294
5.01 – 10.0	27	60	1968	4575	3387	6367	3381	6804	2973	6121	2786	6278	2391	4711
10.01 – 50.0	10.1	41	1537	4559	2193	6940	3367	8341	3001	9109	2954	9612	2376	7490
>50	0	0	0	415	113	274	148	525	59	725	155	644	0	704
Krāsa	Pieņēmums par fizisko personu īpašumā, tiesiskā valdījumā un lietošanā esošo zemi				ha									
					kopā					iespējams, ka netiks apsaimniekoti nākotnē				
	100% varbūtība, ka neapsaimniekos				54387					54387				
	75% varbūtība, ka neapsaimniekos				26073					19555				
	50% varbūtība, ka neapsaimniekos				12701					6351				
	25% varbūtība, ka neapsaimniekos				26122					6530				
	0% varbūtība, ka neapsaimniekos				59222					0				
Kopā					178504					86822				

Apzīmējumi: Fdz- fiziska persona, kas dzīvo īpašumā, Fnedz- fiziska persona, kas nedzīvo īpašumā

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD

Līdzīgi tika novērtētas mežsaimniecības, derīgo izrakteņu un dabas pamatnes teritorijas. Kopsavilkums par šo novērtējumu ir atspoguļots 2.18.un 2.19.tabulās.

2.18.tabula

Kopsavilkums par iespējām izmantot lauksaimniecībai aizaugušās zemes, ha

Krāsa	Pieņēmums par fizisko personu īpašumā, tiesiskā valdījumā un lietošanā esošo zemi	Iespējams, ka netiks apsaimniekoti nākotnē, ha				
		lauksaimniecības zemes	mežsaimniecības zemes	derīgo izrakteņu teritorijas	dabas pamatnes teritorijas	kopā
	100% varbūtība, ka neapsaimniekos	11143	1385	10	0	12538
	75% varbūtība, ka neapsaimniekos	2698	86	0	5	2788
	50% varbūtība, ka neapsaimniekos	742	38	0	8	788
	25% varbūtība, ka neapsaimniekos	817	13	0	0	830
	0% varbūtība, ka neapsaimniekos	0	0	0	0	0
Kopā		15400	1522	10	12	16944

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD

Tātad no fiziskām personām piederošām aizaugušām zemēm, nākotnē būtu apgrūtināta 16944 ha izmantošana, bet varētu izmantot pārējo aizaugušo zemi – 24697 ha.

2.19.tabula

Kopsavilkums par iespējām izmantot lauksaimniecībai *nekoptās zemes, ha*

Krāsa	Pieņēmums par fizisko personu īpašumā, tiesiskā valdījumā un lietošanā esošo zemi	Iespējams, ka netiks apsaimniekoti nākotnē, ha				
		lauksaimniecības zemes	mežsaimniecības zemes	derīgo izrakteņu teritorijas	dabas pamatnes teritorijas	kopā
	100% varbūtība, ka neapsaimniekos	54387	3246	28	12	57673
	75% varbūtība, ka neapsaimniekos	19555	517	2	0	20074
	50% varbūtība, ka neapsaimniekos	6351	84	6	0	6441
	25% varbūtība, ka neapsaimniekos	6530	76	3	1	6610
	0% varbūtība, ka neapsaimniekos	0	0	0	0	0
Kopā		86822	3924	39	12	90798

Apzīmējumi: *Fdz*- fiziska persona, kas dzīvo īpašumā, *Fnedz*- fiziska persona, kas nedzīvo īpašumā

Avots: Autoru aprēķini pēc VZD

Tātad no fiziskām personām piederošām nekoptām zemēm, nākotnē būtu apgrūtināta 90798 ha izmantošana un līdz ar to var pieņemt, ka apsaimniekot varēs pārējo zemes platību, kas tika analizēta – 169549 ha (līdz 260347 ha).

2.3. Trešais pieņēmums

Visprecīzāk esošā zemes gabala stāvokli var konstatēt un noteikt iespējas izmantošanai lauksaimniecībā nākotnē, aplūkojot to vizuāli.

Šī metode tika pielietota *aizaugušās zemes novērtējumam, katru zemes kadastru* vizuāli apskatot, izmantojot publiski pieejamo LAD Lauku reģistra ĢIS sistēmu pēc sekojošiem parametriem:

- šī brīža apaugums (kādā mērā dotajā zemes gabalā jau šobrīd ir mežs vai krūmi, to blīvums);
- konfigurācija, pieņemot, ka sarežģītas konfigurācijas nelielus gabalus ar daļēju apaugumu būs grūti izmantot lauksaimniecībā nākotnē;
- atrašanās vieta, nosakot vispārējo situāciju attiecīgā zemes gabala tuvumā, pieņemot, ka nelielas platības tālu no LIZ platībām būs grūti izmantot nākotnē, savukārt jau izmantotu zemju masīvos – ir motivācija tos apstrādāt nākotnē;
- gabala lielums.

Iegūtie rezultāti ir atspoguļoti 2.20.tabulā. Katra aizaugušā zemes gabala vizuālais novērtējums ļāva konstatēt, ka faktiski šie gabali (orientējoši 80% gadījumu) jau ir ar nopietnu apaugumu, kas nozīmē, ka faktiski to īpašnieki nav reģistrējuši atbilstošo zemes gabala lietojumu VZD. Un labākajā gadījumā no aizaugušo zemju kategorijā klasificētās zemes, lauksaimniecībai nākotnē varētu tikt izmantoti tikai 6182 ha jeb 15% no kopējās novērtētās platības. Pie tam gandrīz 97% no šīs platības jeb 5968 ha ir lauksaimniecības zemes, tādējādi droši vien būtu loģiski nerēķināties ar mežsaimniecības, dabas pamatnes un derīgo izrakteņu teritorijām nākotnē lauksaimnieciskajai ražošanai.

**Aizaugušās zemes detalizēts novērtējums, izmantojot LAD Lauku reģistra ĢIS, Latvijā
2011.gadā**

Raksturojums	Kadastru		Platība ha		
	skaitis	struktūra, %	kopā	LIZ	struktūra, %
Lauksaimniecības zemes					
Iespējams izmatot lauksaimniecībai nākotnē	1208	15	9073	5309	14
Daļēji iespējams izmantot (~50%) lauksaimniecībai	318	4	1792	1317	4
Nav iespējams izmantot lauksaimniecībā	6324	81	80574	30289	82
Kopā	7850	100	91439	36915	100
Mežsaimniecības zemes					
Iespējams izmatot lauksaimniecībai nākotnē	52	4	566	151	3
Daļēji iespējams izmantot (~50%) lauksaimniecībai	3	0	53	39	1
Nav iespējams izmantot lauksaimniecībā	1117	95	76172	4274	96
Kopā	1172	100	76791	4464	100
Dabas pamatnes teritorijas					
Iespējams izmatot lauksaimniecībai nākotnē	6	18	50	23	16
Nav iespējams izmantot lauksaimniecībā	28	82	273	122	84
Kopā	34	100	323	145	100
Derīgo izrakteņu teritorijas					
Iespējams izmatot lauksaimniecībai nākotnē	6	23	34	21	18
Nav iespējams izmantot lauksaimniecībā	20	77	861	96	82
Kopā	26	100	895	117	100
Pavisam iespējams izmantot lauksaimniecībai	1433	x	x	6182	x
Pavisam nebūs iespējams izmantot lauksaimniecībai		x	x	35459	x

Avots: Autoru pētījums

2.4. Ceturtais pieņēmums

Lauksaimniecībā izmantojamo zemju platību novērtējums, izmantojot to apsaimniekošanas ekonomisko izdevīgumu.

Šajā novērtējumā tiks izmantota pieeja, ka katram zemes hektāram ir jādod ieņēmumi, tātad ražas vērtībai (iegūtais produkcijas daudzums reizināts ar cenu) no katra ha ir jāpārsniedz izdevumi ražas ieguvei. Latvijā vidējais svērtais zemes kvalitātes novērtējums⁴ ir 38 balles, kas ņemot vērā Latvijas klimatiskos apstākļus, tiek uzskatīts par minimālo auglības līmeni attiecībā uz lauksaimniecībā izmantojamo zemi, lai varētu nodrošināt komerciāli dzīvotspējīgu lauksaimniecību⁵. Savukārt VZD norāda, ka *lauksaimniecībā izmantojamās zemes kvalitātes novērtējums ballēs pēc normatīvās produktivitātes – viena zemes vērtības balle ir atbilstoša 70 kg rudzu vienībām*⁶.

Tāpēc šis rādītājs – *viena zemes vērtības balle atbilst 70 kg rudzu vienībām* tiks izmantots, lai noteiktu katra zemes gabala ienesīgumu atkarībā no tā vidējā svērtā kvalitatīvā novērtējuma.

⁴ Zemes kvalitātes novērtējums ir, ievērojot augsnes galvenos raksturojošos faktoros un pazīmes, aprēķināts rādītājs, kas nosaka zemes ražotspēju, kur maksimālais rādītājs ir 100 balles.

⁵ Zemes politikas pamatnostādnes 2008. – 2014.gadam. Ministru kabineta 2008.gada 13.oktobra rīkojums Nr.613

⁶ VZD. Kadastrālā vērtēšana. http://www.vzd.gov.lv/faili/par_kadastr_vert/KV_2010_majas_lapai_13102010.pdf

Tika veikti aprēķini, izmantojot vairākas formulas.

1.formula raksturo ieņēmumus uz katru LIZ ha, ņemot vērā tā vidējo svērto kvalitatīvo (VSKN) novērtējumu un dažādu cenu un subsīdiju līmeni –VPM un akcīzes nodokļa vērtību degvielai, jo lauksaimnieki iegādājas dīzeļdegvielu bez akcīzes nodokļa.

$$KI_{1n-2n} = VSKN_{1n} \times 70 \text{kg} \times C_{2n} \quad (1)$$

Kur KI – kopējie ieņēmumi uz 1 ha atkarībā no kadastra lieluma un zemes gabala vidējo svērto kvalitatīvo novērtējumu. VSKN_{1n} un rudzu cenas (C_{2n}) noteikšanas principi un varianti atspoguļoti 2.21.tabulā.

2.21.tabula

VSKN_{1n} un cenas (C_{2n}) noteikšana principi un varianti katram aizaugušas un nekoptas LIZ ha Latvijā

VSKN _{1n}		C _{2n}		Komentāri
Varianti	Vērtības	Varianti	Vērtība	
1.1	20	2.1	120.19 LVL par t ⁻¹	Vidējā rudzu cena Latvijā 2011.gadā (CSP ⁷)
1.2.	(25-21)/2	2.2.	86.90 LVL par t ⁻¹	Vidējā rudzu cena Latvijā 2006.-2011.gados (CSP)
1.3.	(30-26)/2	2.3.	120.19 LVL par t ⁻¹ + 50.75 LVL par ha ⁻¹ + 23.40 LVL par ha ⁻¹	Vidējā rudzu cena Latvijā 2011.gadā + VPM ⁸ + akcīzes nodokļa kompensācija dīzeļdegvielai ⁹
1.4	(35-31)/2	2.4.	86.90 LVL par t ⁻¹ + 50.75 LVL par ha ⁻¹ + 23.40 LVL par ha ⁻¹	Vidējā rudzu cena Latvijā 2006.-2011. gados + VPM + akcīzes nodokļa kompensācija dīzeļdegvielai
1.5.	(40-36)/2			
1.6	(50-40)/2			

Avots: Autoru pieņēmumi

Ja katrs ha LIZ efektīvas apsaimniekošanas rezultātā dos peļņu, tad arī visa saimniecība strādās rentabli un varēs attīstīties. Ražas vērtība un izmaksu līmenis ietekmēs arī peļņas līmeni, skatīt 2.formulu.

$$PEĻŅA_{uz\ ha} = KI_{1n-2n} - IZM_{3-4n} > 0 \quad (2)$$

Kur IZM_{3-4n} – kopējās izmaksas uz katru ha aprēķinu varianti atspoguļoti 2.22.tabulā.

⁷ LR Centrālā statistikas pārvalde. LIG0112. Lauksaimniecības produkcijas iepirkuma cenas (latos par 1 tonnu). 2006.-2011.gads. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=LI0112&ti=LIG0112%2E+LAUKSAIMNIEC%2E+PRODUKCIJAS+IEPIRKUMA+CENAS+%28latos+par+1+tonnu%29&path=../DATABASE/lauks/Ikgad%E7jie%20statistikas%20dati/01Lauks_visp/&lang=16

⁸ Lauku atbalsta dienests. Atbalsta likmes 2011.gadā. <http://www.lad.gov.lv/lv/es-atbalsts/tiesiemaksajumi/atbalsta-likmes-2011-gada/>

⁹ LR likums "Par akcīzes nodokli". LV, 161 (2926), Ziņotājs No23, Rīga, 11.12.2003.

Kopējo izmaksu noteikšanas principi un varianti katram ha LIZ Latvijā

Varianti	IZM _{3-4n}	Komentāri
	Vērtība	
3.	411.84LVL ha ⁻¹	Vidējās lauku ha apsaimniekošana izmaksas Latvijā 2011.gadā (ZM informācija par 2009.gadu 586 EUR ¹⁰)
4.1.	411.84LVL ha ⁻¹ x 1.4	Ja zemes gabala lielums ir 1.01-2.0 ha
4.2.	411.84LVL ha ⁻¹ x 1.3	Ja zemes gabala lielums ir 2.01-3.0 ha
4.3.	411.84LVL ha ⁻¹ x 1.2	Ja zemes gabala lielums ir 3.01-4.0 ha
4.4.	411.84LVL ha ⁻¹ x 1.1	Ja zemes gabala lielums ir 4.01-10.0 ha
4.5.	411.84LVL ha-1 x 1.0	Ja zemes gabala lielums ir >10.0 ha

Avots: Autoru pieņēmumi

Tādējādi veicot aprēķinus atbilstoši abām formulām un 2.21.un 2.22.tabulās atspoguļotajiem pieņēmumiem, kā arī zemes gabalu lielumam un kvalitatīvajam novērtējumam, tika iegūti rezultāti, kādas platības no šobrīd nekoptām un aizaugušām zemēm būtu ekonomiski izdevīgi izmantot turpmāk lauksaimnieciskajai ražošanai. Aprēķinos tika izmantota 2.23.tabulā atspoguļotā kopražā, kas atkarībā no zemes kvalitatīvā novērtējuma svārstās 2.3 reizes – no 1.4 līdz 3.2 t ha⁻¹.

Iegūtā kopražā, ievērojot zemes kvalitatīvo vērtējumu, kg ha⁻¹

Nekoptās (aizaugušās LIZ) platība, ha	Zemes kvalitātes novērtējums, balles/ražā kg ha ⁻¹					
	< 20	21-25	26-30	31-35	36-40	>40
<1	1400	1610	1960	2310	2660	3185
1.01.-2	1400	1610	1960	2310	2660	3185
2.01.-3	1400	1610	1960	2310	2660	3185
3.01.-4	1400	1610	1960	2310	2660	3185
4.01.-10	1400	1610	1960	2310	2660	3185
>10.01	1400	1610	1960	2310	2660	3185

Avots: Autoru aprēķini

Turpmāk atspoguļoti peļņas vai zaudējumu aprēķini, ja izmaksām tiek pielietoti koriģējošie koeficienti atkarībā no zemes gabala platības.

Zaudējumi, ja rudzu cena ir 2011.gada līmenī un izmaksām tiek pielietoti koriģējošie koeficienti atkarībā no zemes gabala lieluma, LVL ha⁻¹

Nekoptās (aizaugušās LIZ) platība, ha	Zemes kvalitātes novērtējums, balles/ zaudējumi, LVL ha ⁻¹					
	< 20	21-25	26-30	31-35	36-40	>40
<1	-449.49	-424.25	-382.19	-340.12	-298.05	-234.95
1.01.-2	-408.31	-383.07	-341.00	-298.94	-256.87	-193.77
2.01.-3	-367.13	-341.89	-299.82	-257.75	-215.69	-152.59
3.01.-4	-325.94	-300.70	-258.64	-216.57	-174.50	-111.40
4.01.-10	-284.76	-259.52	-217.45	-175.39	-133.32	-70.22
>10.01	-243.57	-218.33	-176.27	-134.20	-92.13	-29.03

Avots: Autoru aprēķini

¹⁰ Zemkopības ministrija. Pārskats par lauksaimniecības produktivitāti un izmaksām. Rīga, maijs, 2012; 28 lpp.

Tātad šajā gadījumā lauksaimnieciskā ražošanas nestu zaudējumus neatkarīgi no platības un tās kvalitatīvā vērtējuma no 29.03 līdz 449.09 LVL ha⁻¹.

2.25.tabula

Zaudējumi, ja rudzu cena ir vidēji 2006.-2011.gadu līmenī un izmaksām tiek pielietoti koriģējošie koeficienti atkarībā no zemes gabala lieluma, LVL ha⁻¹

Nekoptās (aizaugušās LIZ) platība, ha	Zemes kvalitātes novērtējums, balles/ zaudējumi, LVL ha ⁻¹					
	< 20	21-25	26-30	31-35	36-40	>40
<1	-496.10	-477.85	-447.44	-417.02	-386.61	-340.98
1.01.-2	-454.92	-436.67	-406.25	-375.84	-345.42	-299.80
2.01.-3	-413.73	-395.48	-365.07	-334.65	-304.24	-258.62
3.01.-4	-372.55	-354.30	-323.88	-293.47	-263.05	-217.43
4.01.-10	-331.36	-313.12	-282.70	-252.29	-221.87	-176.25
>10.01	-290.18	-271.93	-241.52	-211.10	-180.69	-135.06

Avots: Autoru aprēķini

Ņemot vērā, ka vidējā rudzu cena 2006.-2011.gados ir par 28% zemāka kā 2011.gadā, tad arī šajā gadījumā visās platību grupās neatkarīgi no zemes kvalitatīvā novērtējuma, lauksaimnieki ciestu zaudējumus audzējot rudzus, summa ir lielāka kā iepriekš un svārstās no 135.06-496.10 LVL ha⁻¹.

2.26.tabula

Zaudējumi/peļņa, ja rudzu cena ir 2011.gada līmenī, tiek saņemts VPM un akcīzes nodokļa atvieglojumi un izmaksām tiek pielietoti koriģējošie koeficienti atkarībā no zemes gabala lieluma, LVL ha⁻¹

Nekoptās (aizaugušās LIZ) platība, ha	Zemes kvalitātes novērtējums, balles/ zaudējumi/peļņa, LVL ha ⁻¹					
	< 20	21-25	26-30	31-35	36-40	>40
<1	-345.68	-304.87	-236.85	-168.83	-100.82	1.21
1.01.-2	-304.50	-263.69	-195.67	-127.65	-59.63	42.40
2.01.-3	-263.32	-222.50	-154.49	-86.47	-18.45	83.58
3.01.-4	-222.13	-181.32	-113.30	-45.28	22.74	124.76
4.01.-10	-180.95	-140.14	-72.12	-4.10	63.92	165.95
>10.01	-139.76	-98.95	-30.93	37.09	105.10	207.13

Avots: Autoru aprēķini

Tātad šinī gadījumā, ja platība lielāka par 10 ha un zemes kvalitatīvais novērtējums ir 31- 35 balles, ir iespējams iegūt minimālu peļņu no katra ha, ja 36-40 balles – jau no 3 ha platības, savukārt, ja novērtējums ir lielāks par 40 ballēm – atmaksājas izmantot jebkuru platību lauksaimnieciskajai ražošanai. Tādējādi pie šādiem nosacījumiem atmaksātos izmantot lauksaimnieciskajā ražošanā 99817 ha, t.sk.:

- 10508 ha šobrīd aizaugušās zemes;
- 89309 ha šobrīd nekoptās LIZ.

Ja vidējā rudzu cena 2006.-2011.gados 86.90 LVL t⁻¹, tad tā nodrošina zināmu ienesīguma līmeni, ja zemes kvalitātes novērtējums ir 36-40 balles un platība lielāka kā 10 ha un ja ir par 3 ha lielāka platība un zemes novērtējums pārsniedz 40 balles. Šajā gadījumā atmaksātos izmantot lauksaimnieciskajā ražošanā 52344 ha, t.sk.:

- 5613 ha šobrīd aizaugušās zemes;
- 46731 ha šobrīd nekoptās LIZ (2.27.tabula).

2.27.tabula

Zaudējumi/peļņa, ja rudzu cena ir vidēji 2006.-2011.gadu līmenī, tiek saņemts VPM un akcīzes nodokļa atvieglojumi un izmaksām tiek pielietoti koriģējošie koeficienti atkarībā no zemes gabala lieluma, LVL ha⁻¹

Nekoptās (aizaugušās LIZ) platība, ha	Zemes kvalitātes novērtējums, balles/ zaudējumi/peļņa, LVL ha ⁻¹					
	< 20	21-25	26-30	31-35	36-40	>40
<1	-392.29	-358.47	-302.10	-245.73	-189.37	-104.82
1.01.-2	-351.11	-317.29	-260.92	-204.55	-148.18	-63.63
2.01.-3	-309.92	-276.10	-219.73	-163.37	-107.00	-22.45
3.01.-4	-268.74	-234.92	-178.55	-122.18	-65.81	18.74
4.01.-10	-227.55	-193.73	-137.37	-81.00	-24.63	59.92
>10.01	-186.37	-152.55	-96.18	-39.81	16.55	101.10

Avots: Autoru aprēķini

Turpmāk tiks apspoguļoti aprēķinu rezultāti pie nosacījuma, kad netiek piemēroti koeficienti izmaksām atkarībā no platības lieluma, tādējādi tiek pieņemts, ka izmaksas nav atkarīgas no apstrādājamās platības.

2.28.tabula

Zaudējumi/peļņa pie dažādiem cenu rādītājiem, ja izmaksām netiek pielietoti koriģējošie koeficienti atkarībā no zemes gabala lieluma, LVL ha⁻¹

Rādītāji	Zemes kvalitātes novērtējums, balles/ zaudējumi/peļņa, LVL ha ⁻¹					
	< 20	21-25	26-30	31-35	36-40	>40
Ja rudzu cena 2011.gada līmenī	-243.57	-218.33	-176.27	-134.20	-92.13	-29.03
Ja rudzu cena vidēji 2006.-2011.gadu līmenī	-290.18	-271.93	-241.52	-211.10	-180.69	-135.06
Ja rudzu cena ir 2011.gada līmenī un tiek saņemts VPM un akcīzes nodokļa atvieglojumi	-139.76	-98.95	-30.93	37.09	105.10	207.13
Ja rudzu cena ir vidēji 2006.-2011.gada līmenī un tiek saņemts VPM un akcīzes nodokļa atvieglojumi	-186.37	-152.55	-96.18	-39.81	16.55	101.10

Avots: Autoru aprēķini

Līdzīgi kā iepriekš, kad tika koriģētas izmaksas atkarībā no apstrādājamā platības lieluma, arī nekoriģējot izmaksas, atmaksājas izmantot zemi lauksaimnieciskajai ražošanai, ja tās auglība pārsniedz 31 balli un cena ir 2011.gada līmenī, tad šajā gadījumā atmaksātos izmantot lauksaimnieciskajā ražošanā 134858 ha, t.sk.:

- 14357 ha šobrīd aizaugušās zemes;
- 120500 ha šobrīd nekoptās LIZ.

Ja zemes auglība ir lielāka kā 36 balles par ha un cena sasniedz vidējo 2006.-2011.gadu periodā un tiek saņemts VPM un ir saņemti akcīzes nodokļa atviegloji dīzeļdegvielai, tad šajā gadījumā atmaksātos izmantot lauksaimnieciskajā ražošanā 85908 ha, t.sk.:

- 8615 ha šobrīd aizaugušās zemes;
- 77293 ha šobrīd nekoptās LIZ.

2.29.tabulā attēlots kopsavilkums, kādas platība un pie kādiem nosacījumiem būtu izdevīgi apsaimniekot nākotnē. Visizdevīgāk tas būtu, ja pastāvētu augstas rudzu iepirkuma cenas (vismaz

2011.gada līmenī) un izmaksas ir vienādas visām apstrādājamo zemju grupām neatkarīgi no to platības.

2.29.tabula

Kopsavilkums par zemes izmantošanas iespējām atkarībā no dažādiem ekonomiskajiem rādītājiem, ha

Rādītāji, pie kādiem iespējams izmantot platības lauksaimnieciskajai darbībai, jo peļņa no ha >0	LIZ, ha		
	Aizaugusi	Nekopta	Kopā
Ja rudzu cena ir 2011.gada līmenī, tiek saņemts VPM un akcīzes nodokļa atvieglojumi un izmaksām tiek pielietoti koriģējošie koeficienti atkarībā no zemes gabala lieluma	10508	89309	99817
Ja rudzu cena ir vidēji 2006.-2011.gadu līmenī, tiek saņemts VPM un akcīzes nodokļa atvieglojumi un izmaksām tiek pielietoti koriģējošie koeficienti atkarībā no zemes gabala lieluma	5613	46731	52344
Ja rudzu cena ir 2011.gada līmenī un tiek saņemts VPM un akcīzes nodokļa atvieglojumi un izmaksas ir vienādas visām platību grupām	14357	120500	134858
Ja rudzu cena ir vidēji 2006.-2011.gada līmenī un tiek saņemts VPM un akcīzes nodokļa atvieglojumi un izmaksas ir vienādas visām platību grupām	8615	77293	85908
Vidēji	9773	83458	93232

Avots: Autoru aprēķini

Jā aprēķina vidējo līmeni, tad izmantojot ekonomiskos nosacījumus (ienākumi un izmaksas) varētu tikt izmantoti 93232 ha, no tiem 9773 ha jeb 10% būtu aizaugušas platības un 83458 ha jeb 90% nekoptās LIZ.

2.5. Pieņemumu rezultātu apkopojums

Pēc dažādām metodēm un pieņēmumiem noteiktā šobrīd neizmantoto platību iespējamā izmantošana nākotnē apkopota 2.30.tabulā.

2.30.tabula

Kopsavilkums par zemes izmantošanas iespējām atkarībā no dažādiem rādītājiem nākotnē Latvijā, ha

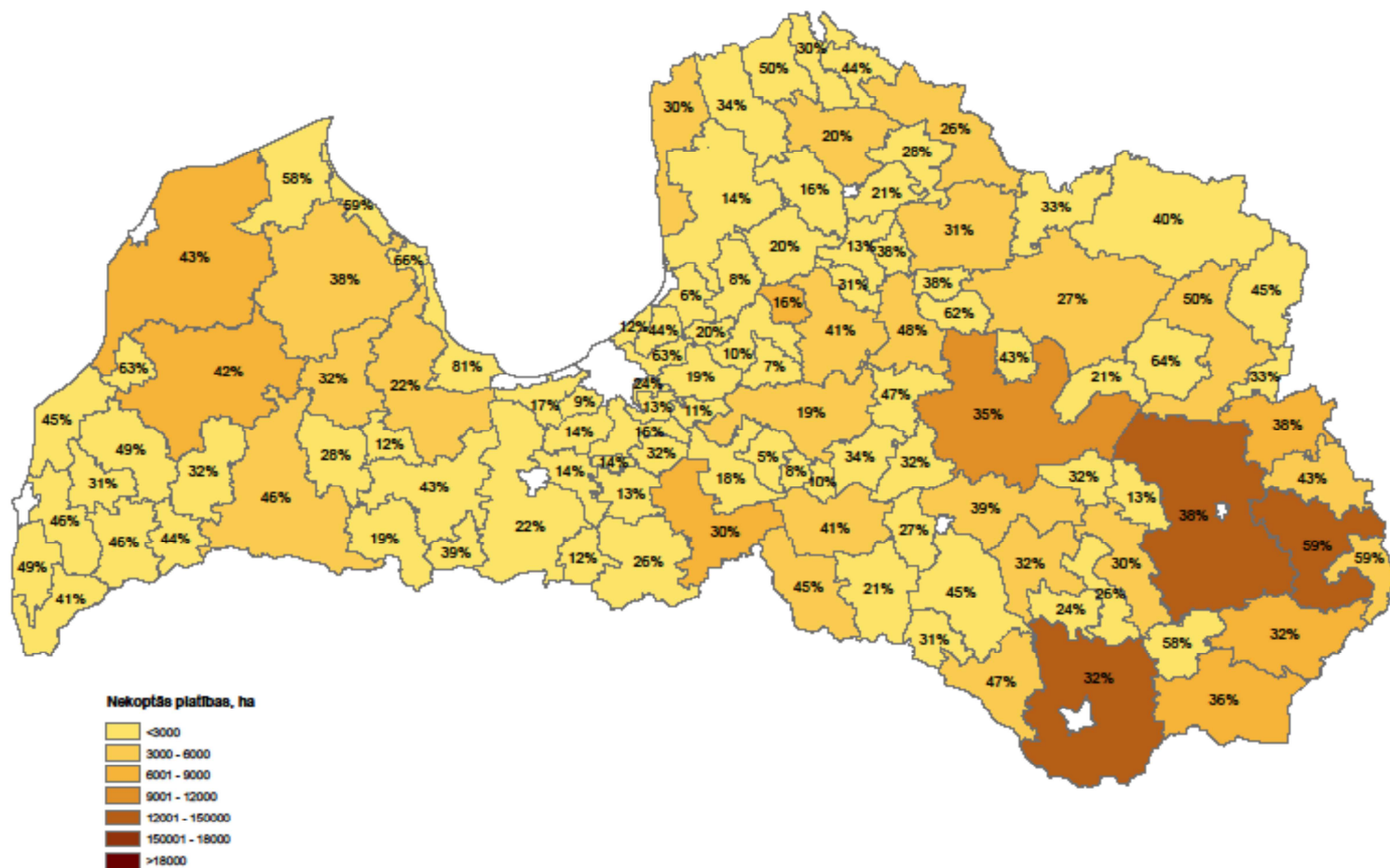
Rādītāji, pie kādiem iespējams izmantot platības lauksaimnieciskajai darbībai	ha			Piezīmes
	Aizaugusi	Nekopta	Kopā	
Zemes platība, kuru kvalitatīvais vērtējums pārsniedz 25 balles	22249	171330	193579	Profesora A.Ružas secinājums, ka neatmaksājas izmantot zemi, kuras kvalitatīvais novērtējums ir zemāks par 25 ballēm
Fizisko personu īpašumā esošās zemes detalizēts novērtējums pēc tā kvalitatīvā vērtējuma, lieluma un īpašnieka dzīves vietas	24697	169549	194246	Pieņēmums, ka zemes izmantošanas iespējas ietekmē ne tikai kvalitatīvais novērtējums, bet arī zemes gabala lielums un īpašnieka dzīves vieta, pieņemot, ka jo mazāks zemes gabals un ja īpašnieks nedzīvo zemes gabalā, izmantošana ir apgrūtināta
Katra zemes gabala detalizēts novērtējums pēc LAD Lauku reģistra ĢIS	6182	*	*	Šī varētu būt visprecīzākā metode

Vidējais zemes gabala ekonomiskais izdevīgums	9773	83458	93232	Šī metode varētu būt noteicošā nekoptas zemes izmantošanas novērtējumā
Galīgas pieņēmums	6182	141446	147628	Nekoptai zemei izmantots vidējais rādītājs

Avots: Autoru aprēķini

Tātad novērtējot pieņēmumus un veiktos aprēķinus no šobrīd nekoptām un aizaugušām platībām nākotnē varētu izmantot orientējoši 147.6 tūkstošus ha jeb 49%.

2.2.attēlā atspoguļotas nekopto zemju platību sadalījums pa novadiem, kur augsnes auglība <25 ballēm. Tātad visvairāk šādu zemju ir Latvijas austrumu un rietumu novados.

2.2..attēls. Nekopto zemju platību sadalījums novados, kur augsnes auglība <25 ballēm, %

3. Iespējamā zemes izmantošanas bilance nākotnē

Izmantojot iepriekšējā nodaļā veiktos pieņēmumus un aprēķinus, ir iespējams izveidot potenciālo pieejamo LIZ bilanci lauksaimnieciskās ražošanas vajadzībām, kas balstīta uz 2 galvenajiem faktoriem:

- izmantotie LIZ resursi novērtējuma veikšanas laikā;
- potenciāli izmantojamie zemes resursi no šobrīd aizaugušajām un nekoptajām zemēm (3.1.tabula).

3.1.tabula

Lauksaimnieciskajai darbībai iespējamā zemes bilance nākotnē Latvijā, ha

Rādītāji	tūkst. ha			Piezīmes
	1.variants	2.variants	3.variants	
Izmantotā LIZ 2011.gadā	1815.9	x	x	CSP
Lauku bloku platība 2012.gada sākumā	x	2064.3	x	LAD
VPM pieteiktā platība 2011.gadā	x	x	1 538.1	LAD
Iespējams varēs papildus izmantot no šobrīd nekoptās platības	141.4	141.4	141.4	
Iespējams varēs papildus izmantot no šobrīd aizaugušās platības	6.2	6.2	6.2	
Kopā lauksaimnieciskajai darbībai	1963.5	2211.9	1685.7	

Avots: Autoru aprēķini

1.variantā izmantota pieeja, ka CSP ir precīzi noteikusi jau šobrīd izmantoto LIZ platību, kurai tiek pieskaitīta potenciālā šobrīd aizaugušu un nekopto zemju platība, kuru varētu izmantot nākotnē balstoties uz iepriekšējā nodaļā veiktajiem aprēķiniem.

2.variantā par pamatu ņemta platība, kas ir uzskaitīta LAD Lauku reģistra ĢIS kā lauksaimniecības zeme, to korigējot ar šobrīd aizaugušu un nekopto zemju platība, kuru varētu izmantot nākotnē balstoties uz iepriekšējā nodaļā veiktajiem aprēķiniem. Šie aprēķini ir pārāk optimistiski, ņemot vērā, ka LAD Lauku reģistra ĢIS uzskaitītās lauksaimniecības zemes platība tiek samazināta katru gadu, konstatējot tās neatbilstību izmantotās un apsaimniekotas zemes statusam (2.1.attēls).

3.variantā ir izmantota 2011.gadā pieteiktā platība VPM, uzskatot, ka tā reāli atspoguļo koptās un apsaimniekotās LIZ platības, to palielinot par šobrīd aizaugušu un nekopto zemju platību, kuru varētu izmantot nākotnē, balstoties uz iepriekšējā nodaļā veiktajiem aprēķiniem. Šajā variantā jāņem vērā, ka ir zemes, kuras ir reāli koptas, tomēr to īpašnieki vai lietotāji nepiesakās VPM, jo negrib, ka tos kontrolē vai uzskata par pārāk birokrātisku šo maksājumu saņemšanas procesu, kā arī iespējams to apsaimniekotā zemes platība ir neliela (<1 ha) vai viena lauka platība nepārsniedz 0.3 ha, kas ir VPM atbalsta vieni no saņemšanas nosacījumiem.

Nosakot iespējamo vidējo potenciāli izmantojamo platību lauksaimnieciskajai ražošanai nākotnē, no visiem trīs variantiem, iespējams, ka **varētu tikt izmantoti 1954 tūkstoši ha**, tātad noapaļojot, ne vairāk kā 2 miljoni ha.

Salīdzinot ar citu zinātnieku veiktajiem aprēķiniem, piemēram, Latvijas valsts agrārās ekonomikas institūta A.Miglava u.c.¹¹ zinātnieku prognozēm – izmantoti varētu tikt tikai 1 664.5 tūkstoši ha. Šie zinātnieki pamato, ka saskaņā ar CSP datiem 2010.gadā ražošanā

¹¹ A.Krieviņa., I.Leimane, A.Miglavs. The role of agribusiness in maintenance of future rural employment in Latvia. Iesniegts publicēšanai LLU rakstiem 2012.gadā.

faktiski ir izmantoti tikai 1414.7 tūkst.ha un tiem pieskaita 80% no šobrīd neizmantotām zālāju platībām.

Savukārt LVMI Silava veic visas Latvijas apsekošanu kopš 2004. gada (MRM). Pavisam ir apmēram 25 000 parauglaukumu. Katru gadu uzmēra ~5000, kas tikpat vienmērīgi, kā 25000 pārklāj visu Latviju, bet retāk. Visus 25000 uzmēra piecos gados, kas veido MRM pirmo ciklu. 1. (pirmais) cikls atspoguļo mērījumus no 2004.gada līdz 2008. gadam. 2. cikls uzsākts 2009. gadā. Tagad ir apkopoti 3 gadu rezultāti. Mērījumu rezultāti ir atspoguļoti 3.2.tabulā.

3.2.tabula

Statistikās inventarizācijas informācija par zemes resursiem Latvijā, tūkst.ha

Zemju kategorija	1.cikls*	2.cikls**	Bāzes pieaugums
Lauksaimniecības zeme, t.sk	2381.8	2368.7	-13.1
- aramzeme	695.3	719.8	+24.5
- pļavas; ganības	1 331.4	1 274.9	-56.5
- grāvji	31.3	32.4	+1.1
- meži lauksaimniecības zemē, kas atbilst MK apmežošanas prasībām	171.2	162.0	-9.2
- meži, krūmi lauksaimniecības zemē, koku skaits <1000	152.6	179.6	+27.0
Citas zemes - apdzīvotas vietas, trases (dzelzceļa, ceļa), ūdeņi, u.c.	612.9	618.6	+5.7
Meža zeme, t.sk.	3464.2	3471.5	+7.3
- mežaudzes	3225.3	3233.9	+8.6

* 1.cikls (2004-2008.gads); ** 2.cikls (2009 - 2011.gads)

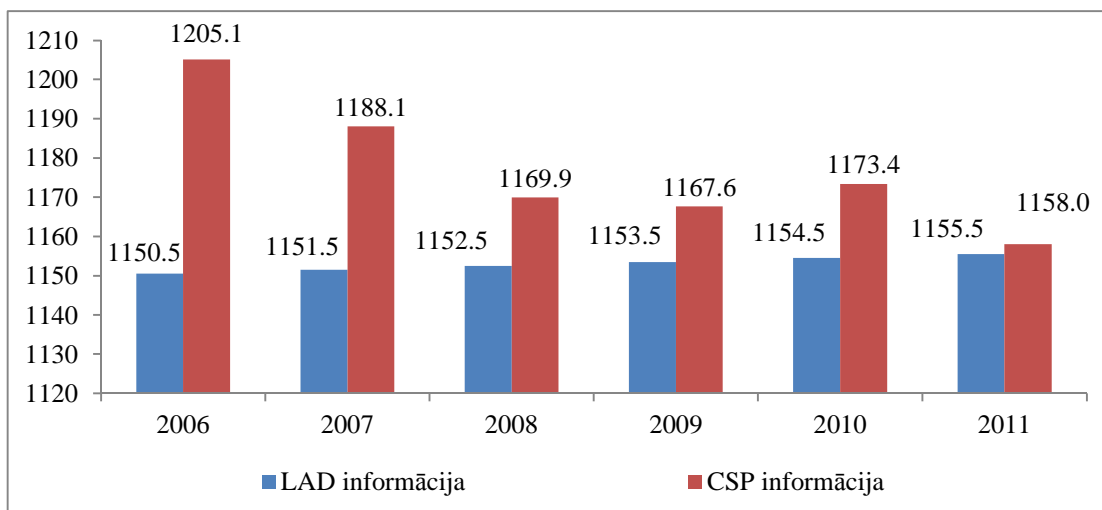
Avots: LVMI Silava

LVMI Silava pētījums liecina, ka 2011.gadā lauksaimniecības zeme ir 2.37 milj.ha, kas par 80.9 tūkst.ha pārsniedz VZD uzskaitē esošo (2.1.attēls), par 242.8 tūkst.ha LAD Lauku reģistra ĢIS esošo lauksaimniecības zemes platību un par 552.8 tūkst.ha CSP konstatēto izmantoto LIZ. Ja saskaita aramzemi, pļavas un ganības, tad var konstatēt, ka lauksaimniecībai izmantojamā zeme faktiski 2011.gadā būtu 1994.7 tūkst.ha, kas ir tuvi iepriekš konstatētajam (1954 tūkst.ha) novērtējumam par to, kādu platību faktiski nākotnē varētu izmantot lauksaimnieciskajai ražošanai.

Īpaša uzmanība jāpievērš faktam, ka LVMI Silava konstatē, ka no visas lauksaimniecības zemes tikai 30% ir aramzeme (719.8 tūkst.ha), 54% pļavas un ganības. Pārējā zeme ir faktiski neizmantota 374 tūkst.ha, kas par 72 tūkst.ha pat pārsniedz LAD 2011.gada apsekojumā konstatēto nekopto un aizaugušo zemju platības.

Nemot vērā, ka LVMI Silava konstatē salīdzinoši nelielas aramzemes platības, kas ir galvenais resurss tirgus produkcijas ieguvei lauksaimniecībā, ir jānovērtē citi informācijas avoti par aramzemi, skatīt 3.1.attēlu. Ja atšķirības starp VZD un LAD datu bāzēs uzskaitīto aramzemes platību 2006.gadā ir 54.6 tūkst.ha, tad 2011.gadā aramzemes platība ir diezgan līdzīga, jo atšķirība ir samazinājusies līdz 2.5 tūkst.ha. Ja LAD Lauku reģistra ĢIS sistēmā un atbalsta maksājumiem pieteiktā aramzemes platība ir salīdzinoši stabila – svārstības analizētajā laika periodā ir tikai 5 tūkst.ha, tad VZD dati atšķiras par 47.1 tūkst.ha.

Būtiski, ka aramzemes platības VZD un LAD atšķiras no LVMI Silava datiem attiecīgi par 438.2 tūkst.ha un 435.7 tūkst.ha.

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD un CSP

3.1.attēls. Aramzemes platība dažādās datu bāzēs Latvijā, tūkst.ha

Līdz ar to izvirzās vairāki jautājumi par lauksaimniecības zemes kā nacionālās bagātības ilgtspējīgu un efektīvu izmantošanu šodien un nākotnē:

- Ko darīt, lai katrs ha dotu atdevi?
- Kā aprēķinātos nepilnus 2 miljonus ha saglabāt nākotnē lauksaimnieciskajai ražošanai?
- Ko darīt ar apmēram 300 tūkst.ha, kas šobrīd ir aizauguši vai nekopti un nākotnē iespējams netiks izmantoti lauksaimniecībai?
- Kuras ministrijas ir atbildīgas par lauksaimniecības zemju efektīvu izmantošanu?
- Kuras valsts institūcijas datu bāzē LIZ un aramzemes platības ir visprecīzākās un atbilstošākās faktiskajai situācijai?
- Kas būtu jādara pašiem zemju īpašniekiem un lietotājiem, lai zemi efektīvi izmantotu?

Droši vien būtu nepieciešama dažādu lauksaimnieku organizāciju, Latvijas Pašvaldību savienības, novadu pašvaldību, Zemkopības, Ekonomikas, Finanšu, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju un to pārraudzībā un pakļautībā esošo institūciju iesaistīšanās, lai valsts rīcībā esošos instrumentus (nodokļi, atbalsta programmas un ES fondu finansējums u.c.) izmantotu zemes resursu saglabāšanas un efektīvas izmantošanas veicināšanai.

Tāpēc ir svarīgi novērtēt, vai ZM rīcībā līdz šim izmantotie ES fondi apmežošanai ir devuši ieguldījumu zemes izmantošanas uzlabošanā.

4. Mežu stādīšanas un ieaudzēšanas pieredze, izmantojot ES atbalstu

Līdz šim ir bijušas pieejamas trīs atbalsta programmas dažādiem ar apmežošanu saistītiem pasākumiem:

- SAPARD programma (no 2001.-2006.gadam).
- Struktūrfondi (Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda-ELVGF virzības daļa) (no 2004.-2008.gadam).
- Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai (ELFLA) (no 2007.-2013.gadam).

Atbalsta saņemšanas nosacījumi ir atšķirīgi, tomēr attiecīgie atbalsta pasākumi ir bijuši paredzēti, lai veicinātu katra ha izmantošanu.

4.1. SAPARD programma

Kopš 2001.gada, kad Latvijā bija pieejama Eiropas Savienības pirms iestāšanās atbalsta programma SAPARD, pirmo reizi tika uzsākta mežu ieaudzēšanas veicināšana. SAPARD 1.2.apakšprogrammas “Lauksaimniecības zemju apmežošana” mērķis - uzlabot lauku vides labiekārtošanu un dažādību, racionālāk izmantot lauksaimniecībā neizmantojamās zemes un palielināt kokrūpniecības produkcijas apjomu, veicināt darba iespējas laukos.

Atbalstāmie pasākumi – pamesto lauksaimniecībā izmantojamo zemju apmežošana un apmežoto platību kopšana pirmos piecus gadus pēc stādījumu ierīkošanas. Atbalsts netika sniegts Ziemassvētku eglīšu audzēm un ātraudzēm, kuru audzēšanas laiks ir īsāks par 15 gadiem. Sākotnēji tika noteikts ierobežojums – ne vairāk kā 50 ha mežu stādīšana vienam atbalsta pretendētājam.

1.2. apakšprogrammā attaisnotos izdevumus noteica pēc nemainīgām likmēm:

• Meža ieaudzēšanas plāna izstrāde	35 EUR ha ⁻¹
• Platības sagatavošana	120 EUR ha ⁻¹
• Stādu izmaksas:	
- priede 3000 stādi	35 EUR 1000 stādi ⁻¹
- egle 2500 stādi	45 EUR 1000 stādi ⁻¹
- bērzs 2500 stādi	45 EUR 1000 stādi ⁻¹
- ozols, osis 1600 stādi	55 EUR 1000 stādi ⁻¹
- apse, melnalksnis, baltalksnis, kļava, saldie ķirši - 2500 stādi	45 EUR 1000 stādi ⁻¹
• Mežaudzes ierīkošana izmaksas skuju kokiem	60 EUR ha ⁻¹
• Mežaudzes ierīkošanas izmaksas lapu kokiem	70 EUR ha ⁻¹
• Ieaudzētās mežaudzes kopšana un aizsardzība	80 EUR ha ⁻¹ (5 gadi)

4.2. Struktūrfondi

Pēc iestāšanās ES, Latvijai no 2004.gada maija bija pieejams struktūrfondu atbalsts. Viens no struktūrfondu –ELVGF paredzēja daudzpusīgu atbalstu ar mežu saistītām aktivitātēm un kopējo sabiedrisko finansējumu 6.57 miljoni latu 2004.-2006.gadu periodam, kas gandrīz 5 reizes pārsniedza SAPARD programmā izmaksāto finansējumu. Vienotajā programmdokumentā paredzētas vairākas aktivitātes saistībā ar apmežošanu:

- „Lauksaimniecībā neizmantoto zemju apmežošana”, kurā paredzēta ne tikai mežaudzes ieaudzēšana, bet arī tās kopšana un aizsardzība divus gadus, ieskaitot tās pieņemšanas gadu un dabiski ieaugušo mežaudžu kopšana un aizsardzība divus gadus. Finansējums vienam pretendētājam nepārsniedza 50 ha mežaudzes ieaudzēšanai un kopšanai vienā gadā, meža ieaudzēšanas likme 400 EUR ha⁻¹, ieaudzētās mežaudzes un dabiski ieaugušo mežaudžu kopšanas un aizsardzības izmaksas 140 EUR ha⁻¹ gadā.
- “Atbalsts mazvērtīgo mežaudžu vai koku sugu nomaiņai, lai paaugstinātu bioloģisko daudzveidību un ekoloģisko vērtību”.

Aktivitāte nebija populāra, tāpēc, lai efektīvāk izmantotu aktivitātei paredzēto finansējumu, finansējums bija kopīgs ar aktivitāti „Lauksaimniecībā neizmantoto zemju apmežošana, finansējums vienam pretendētājam kopā nepārsniedz 50 ha mežaudzes uzlabošanai vienā mežaudžu gadā, uzlabošanas likme 350 EUR ha⁻¹”.

4.3. ELFLA atbalsta pasākumi

Līdzīgi pasākumi mežsaimniecības attīstībai ir paredzēti arī 2007.-2013.gada finansēšanas periodā no ELFLA:

- “Meža ekonomiskās vērtības uzlabošana”¹², kurā paredzēta jaunaudžu kopšana, mazvērtīgu mežaudžu nomaiņa, jaunaudžu kopšanai un mazvērtīgu mežaudžu nomaiņai paredzētu jaunu instrumentu un aprīkojuma iegāde. Projekta attiecināmo izmaksu summa nepārsniedz: 210 latu par hektāru vienā kopšanas reizē jaunaudžu kopšanai un 300 latu par hektāru mazvērtīgu mežaudžu nomaiņai. Jaunaudžu kopšanai atbalstu var saņemt divas reizes par tādas mežaudzes kopšanu, kurā vidējais valdošās koku sugas koku augstums ir mazāks par sešiem metriem, kopšanu veicot ne biežāk kā reizi trijos gados, vai vienu reizi par tādas mežaudzes kopšanu, kuras vidējais valdošās koku sugas koku augstums ir seši līdz 10 metri, vai par nākotnes koku kopšanu mežaudzē, kurā valdošās sugas koku vidējais augstums ir seši līdz 10 metri. Atbalsta pretendents var būt fiziska persona – meža zemes īpašnieks vai juridiska persona, kuras privātā kapitāla daļas ir 50 vai vairāk procentu un kura ir meža zemes īpašnieks, vai pašvaldība – meža zemes īpašnieks, vai pašvaldības kapitālsabiedrība, kas apsaimnieko pašvaldības īpašumā esošu meža zemi.
- “Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana”¹³, kurā paredzēts veicināt meža ieaudzēšanu lauksaimniecībā neizmantojamā zemē, palielinot zemes efektīvāku izmantošanu, saglabājot bioloģisko daudzveidību un izmantojot lauku ainavas rekreācijas un estētiskās īpašības. Pasākuma ietvaros tiek atbalstītas 2 aktivitātes: mežaudzes ieaudzēšana lauksaimniecībā neizmantojamā zemē un dabiski ieaugušo mežaudžu kopšana un papildināšana lauksaimniecībā neizmantojamā zemē. Par mežaudzes ieaudzēšanu atbalsta likme ir 372/632/913 LVL par ha⁻¹ atkarībā no ieaudzējamās mežaudzes sastāva un par kopšanu 119 LVL par ha⁻¹ 3-5 gadus atkarībā no koku sugas. Par dabiski ieaugušo mežaudžu kopšanu un papildināšanu likme ir 253 LVL par ha⁻¹ 3 gadus. Viens pretendents vienā gadā var pretendēt uz atbalstu ne vairāk kā 50 hektāru platībā. Atbalsta pretendenti ir fiziska persona – meža zemes īpašnieks vai juridiska

¹² 06.10.2009. MK noteikumi Nr.1145 "Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība pasākuma "Meža ekonomiskās vērtības uzlabošana" īstenošanai"

¹³ 13.10.2009. MK noteikumi Nr.1182 "Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība pasākuma "Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošanai" īstenošanai"

persona, kuras privātā kapitāla daļas ir 50 vai vairāk procentu un kura ir meža zemes īpašnieks, vai pašvaldība – meža zemes īpašnieks, vai pašvaldības kapitālsabiedrība, kas apsaimnieko pašvaldības īpašumā esošu meža zemi.

4.4. ES atbalsta pasākumu rezultātu kopsavilkums

ES atbalsta pasākumu rezultāti ietvers informāciju par projektu skaitu, to finansējumu un apmežotām platībām.

4.1.tabula

Kopsavilkums par zemju apmežošanu dažādās atbalsta programmās 2001.-2011.gados

Rādītāji/atbalsta programma	SAPARD	ELVGF	ELFLA	Kopā
	2001.-2007.	2004.-2006.	2007.-2011.	
LAD apstiprinātie projekti (skaits)	281	392	973	1646
LAD apstiprinātie projektu struktūra (%)	17	24	59	100
Sabiedriskais finansējums (LVL)	1 757 236	1774586	6204724	9736545
Sabiedriskais finansējuma struktūra (%)	18	18	64	100
Apmežotās platības (ha)	3 969	3582	9625	17176
Apmežoto platību struktūra (%)	23	21	56	100
t.sk. ar lapu kokiem (ha)	2 114	x	659	2774
ar skuju kokiem (ha)	1 855	x	334	2189
Mistraudzes	0	x	8632	8632
Sabiedriskais finansējums (LVL) vidēji 1 projektam	6254	4527	6377	5915
Sabiedriskais finansējums (LVL) vidēji 1 ha	443	495	645	567

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD

Tātad 11 gadu laikā, kopš pieejamas ES atbalsta programmas zemju apmežošanai, apstiprināti 1646 projekti, t.sk. vislielākā aktivitāte 59% no kopējā projektu skaita- tieši 2007.-2013.gadu periodā. Sabiedriskais finansējums visiem projektiem 9.7 milj. LVL, no tā 64 % šajā plānošanas periodā. Ar ES fondu atbalstu pavisam apmežoti 17.1 tūkst.ha, apmežotās platības atbilst projektu un finansējuma struktūrai attiecīgos periodos. Vidēji vienam projektam izlietoti~ 6 tūkst.LVL, savukārt izmaksas uz 1 ha apmežotās platības stabili ir palielinājušās līdz 645 LVL jeb par 46% vairāk kā SAPARD programmas darbības laikā un par 30% vairāk kā 2004.-2006.gadu periodā.

Detalizēts apkopojums par rezultātiem ES atbalsta programmās zemju apmežošanai novados un pagastos pieejams 4.pielikumā.

Turpmāk apkopotas lielākās apmežotās platības novados dažādās ES atbalsta programmās.

4.2.tabula

SAPARD programmas laikā lielākās apmežotās platības Latvijas novados

Novads	SAPARD atbalsts vairāk kā 60 ha			LVL vidēji vienam projektam	LVL vidēji uz vienu ha
	Projektu skaits	Publiskais finansējums	ha		
Ludzas	20	264693	568.75	13235	465
Rēzeknes	21	167385	383.60	7971	436
Kārsavas	13	94024	215.90	7233	436
Ciblas	8	93537	200.00	11692	468
Ilūkstes	6	81427	182.20	13571	447
Viesītes	13	68799	149.50	5292	460

Krustpils	10	68432	148.94	6843	459
Riebiņu	4	56872	138.10	14218	412
Saldus	14	53641	113.50	3831	473
Neretas	5	48832	114.20	9766	428
Ķeguma	5	47264	100.20	9453	472
Smiltenes	17	45033	101.70	2649	443
Ventspils	6	41187	90.75	6864	454
Salas	7	39038	86.50	5577	451
Jēkabpils	4	29992	69.20	7498	433
Preiļu	3	28148	65.40	9383	430
Kopā	156	1228303	2728.44	7874	450
% no kopējā	55.5	69.9	68.7	125.9	101.7
Pavisam	281	1757236	3969.00	6254	443

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD

Tātad SAPARD programmas laikā vairāk kā 60 ha vidēji apmežoti 16 novados 156 projektos, iestādot 2728 ha meža jeb 68% no kopējā programmas laikā. Lielākie projekti realizēti Riebiņu, Ilūkstes, Ludzas un Ciblas novados.

4.3.tabula

2004.-2006.gadu periodā lielākās apmežotās platības Latvijas novados

Novads	ELVGF atbalsts vairāk kā 60 ha			LVL vidēji vienam projektam	LVL vidēji uz vienu ha
	Projektu skaits	Publiskais finansējums	ha		
Zilupes	11	208176	435.60	18925	478
Ludzas	13	186341	392.96	14334	474
Ciblas	13	150775	350.80	11598	430
Rēzeknes	29	149812	313.26	5166	478
Kārsavas	8	109133	215.38	13642	507
Gulbenes	36	103606	198.10	2878	523
Rūjienas	10	54416	76.88	5442	708
Balvu	25	46433	87.92	1857	528
Alūksnes	18	42413	78.90	2356	538
Saldus	12	42330	87.36	3528	485
Amatas	4	41112	60.13	10278	684
Krustpils	4	38332	87.10	9583	440
Jēkabpils	2	37487	82.90	18744	452
Skrundas	7	33826	70.60	4832	479
Amatas	4	41112	60.13	10278	684
Kuldīgas	10	32680	65.00	3268	503
Kopā	206	1317985	2663.02	6398	495
% no kopējā	52.6	74	74.35	141.3	99.9
Pavisam	392	1774586	3581.80	4527	495

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD

Ar struktūrfondu finansējuma atbalstu vairāk kā 60 ha vienā projektā apmežoti arī 16 novados 206 projektos, iestādot 2663 ha jeb 74% no kopējā. Lielākie projekti – Zilupes, Jēkabpils, Ludzas un Kārsavas novados. Šajā periodā apmežotā platība ir par 387 ha mazāka kā SAPARD programmas darbības laikā, kas liecina par zināmu stabilitāti finansējuma apguvē.

2007.-2013.gadu periodā lielākās apmežotās platības Latvijas novados uz 31.12.2011.

Novads	ELFLA atbalsts (L223) vairāk kā 60 ha			LVL vidēji vienam projektam	LVL vidēji uz vienu ha
	Projektu skaits	Publiskais finansējums	ha		
Alūksnes	19	91900	1882.20	4837	49
Rēzeknes	55	360681	1238.24	6558	291
Ludzas	25	807955	892.27	32318	906
Zilupes	16	576845	689.30	36053	837
Kuldīgas	93	398706	451.80	4287	882
Gulbenes	54	346620	331.90	6419	1044
Kārsavas	22	255945	312.60	11634	819
Saldus	40	198456	232.38	4961	854
Talsu	16	209542	191.67	13096	1093
Auces	11	101876	158.50	9261	643
Ilūkstes	9	116561	143.00	12951	815
Madonas	23	97593	119.95	4243	814
Brocēnu	21	92529	113.60	4406	815
Krustpils	11	84013	113.00	7638	743
Raunas	20	91738	107.77	4587	851
Cīblas	10	95421	107.10	9542	891
Skrundas	27	98823	106.21	3660	930
Naukšēnu	13	103892	101.20	7992	1027
Aizputes	21	84645	101.00	4031	838
Pāvilostas	23	108630	100.50	4723	1081
Krāslavas	21	88484	95.66	4214	925
Balvu	21	93293	89.90	4443	1038
Baltinavas	5	76776	86.00	15355	893
Salacgrīvas	7	71337	82.21	10191	868
Durbes	11	64776	78.40	5889	826
Ventspils	13	55533	73.45	4272	756
Viesītes	10	53601	72.10	5360	743
Amatas	12	46713	69.99	3893	667
Daugavpils	11	53540	69.66	4867	769
Dobeles	11	45375	67.08	4125	676
Riebiņu	5	54022	63.77	10804	847
Jēkabpils	19	64059	62.30	3372	1028
Tukuma	10	56645	61.92	5664	915
kopā	685	5146525	8466.63	7513	608
% no kopējā	70.4	82.9	88.0	117.8	94.3
Pavisam	973	6204723	9625.41	6377	645

Avots: Autoru aprēķini pēc LAD

2007.-2013.gadu periodā līdz 2011.gada beigām jau apmežoti par 2074 ha vairāk kā abos iepriekšējos periodos. Lielākas platības par 60 ha projektā jau ir 33 novados un šeit ir ne tikai Latgales novadi, bet faktiski visu reģionu novadi un 70% no kopējā projektu skaita ir tieši lieli projekti, kuros apmežoti 88% no kopējās šajā periodā iestādītās platības. Īpaši lieli projekti ir realizēti Ludzas un Zilupes novados, kur viena projekta finansējums pārsniedz 32 tūkst.LVL. Iepriekšējos periodos projekti bija salīdzinoši mazāki.

Kopumā par ES fondu izmantošanu apmežošanai var secināt, ka pēdējos 11 gados tendence ir palielināties gan projektu skaitam, gan finansējuma, gan apmežotām platībām,

tomēr salīdzinot ar nekopto un aizaugušo platību (2011.gadā 302 tūkst. ha) šādi apmežošanas tempi ir vērtējami kā lēni.

Pēc Valsts meža dienesta datiem, 2011. gadā valstī lauksaimniecībā neizmantotās zemēs ieaudzētas 4.8 tūkst. ha mežaudzes, no kurām 1.4 tūkst. ha reģistrētas kā plantāciju meži. Galvenās ieaudzētās koku sugas ir egle (62%), bērzs (24%) un priede (10%), pārējās koku sugas – baltalksnis, apse, melnalksnis, ozols u.c. – sastāda 4% no ieaudzētajām platībām.

Valsts meža dienesta apkopotā informācija par meža atjaunošanu valstī, 2011. gadā Latvijā kopā atjaunoti 35.2 tūkst. ha meža, no kuriem pusi veido valsts meži – 17.6 tūkst. ha, pusi-pārējo īpašnieku meži – 17.6 tūkst. ha. Salīdzinot ar 2010. gadu, 2011. gadā atjaunotā meža kopplatība valstī palielinājusies par 3.0 tūkst. ha. Valsts mežos salīdzinājumā ar 2010.gadu atjaunots par 4.1 tūkst. ha vairāk. Pārējo īpašnieku mežos, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, meža atjaunošanas apjomi krituši par aptuveni 2.7 tūkst. ha. Tātad faktiski meža ieaudzēšana un kopšana notiek ne tikai ar ES atbalstu, bet arī par pašu uzņēmēju un AS „Latvijas valsts meži” līdzekļiem.

5. Zemes resursu izmantošanas teritoriālā novērtējuma iespējas

Agroklimatiskie apstākļi, īpaši zemes dabiskā un iekultivētā kvalitāte, un līdz ar to dažādo augkopības kultūru ražības ir atšķirīgas dažādās valsts teritorijas daļās. Tas būtiski ietekmē saimniecību specializācijas izvēli un saimniecību lieluma struktūru, sekojoši arī tradicionālās lauksaimnieciskās ražošanas attīstību un produkcijas ražošanas efektivitāti.

Lai novērtētu zemes izmantošanas kvalitātes un zemes resursu teritoriālās atšķirības, tika izveidota statistikas datu bāze novadu administratīvās vienības līmenī (110 Latvijas novadi). Informācija aptvēra datus par zemes pārskatu (bilanci) uz 01.01.2005. un uz 01.01.2011, zemes izmantošanas pārraudzību par 2005. un 2011. gadu, zemes dabisko un iekultivēto kvalitāti raksturojošos indikatorus, kā arī citus rādītājus.

Pētījumā tika izmantotas divas metodes:

- Faktoranalīze, kas nodrošina oriģinālo statistisko datu informācijas „kondensāciju” un kvalitatīvu izskaidrojāmību.
- Klasteranalīze, kas nodrošina situācijā viendabīgu grupu veidošanu statistiskās informācijas salīdzinošai analīzei.

5.1. Faktoranalīzes rezultāti zemes izmantošanas novērtēšanā

Analīzē tika izmantoti 13 rādītāji, kuri sagrupējās 4 faktoros (5.1. tabula), kas raksturo katru teritoriju (novadu) sekojošās jomās:

- LIZ resursi un to kvalitāte;
- LIZ izmantošanas kvalitāte;
- LIZ izmantošanas nozīme lauku ekonomikā;
- Zemes izmantošanas potenciāls lauksaimniecības un meža nozarēm.

Faktoros ietvertie rādītāji raksturo situāciju 2011. gadā. Novērtējumam izvēlētie rādītāji:

- Zemes novērtējums ballēs;
- LIZ kadastrālā vērtība LVL ha⁻¹;
- LIZ platība, ha;
- Meliorētās LIZ platība, ha;
- NĪLM Lauksaimniecības zemes aramzemes platība, ha;
- Mežu un krūmāju platība, ha;
- Nekoptās LIZ platība apsekotajā LIZ platībā, ha;
- Aizaugušās LIZ platība apsekotajā LIZ platībā, ha;
- VPM pieteiktās platības, ha;
- Purvu platība, ha;
- Iedzīvotāju ienākuma nodoklis pašvaldības budžetā uz 1 iedzīvotāju, LVL iedz.⁻¹;
- Bezdarba līmenis, %;
- Krūmāju platība, ha.

Katra faktora izskaidrojums un atšķirīgo faktorvērtību nozīme izskaidrota 5.2. tabulā.

Faktoranalīzes procesā un rezultātā kopā ar faktoriem tiek iegūtas novadu jeb analīzes elementu standartizētās faktorvērtības. Faktorslodze norāda katra faktora pazīmi ietekmi. Jo šis skaitlis tuvāk 1, jo lielāka ietekme pazīmei uz attiecīgo faktoru.

5.1. tabula

Zemes izmantošanas novērtēšanas faktori, to pazīmes, slodzes un izskaidrojuma īpatsvars

Izskaidrojuma īpatsvars, %	Pazīmes	Faktorslodze
37.6%	1. faktors -LIZ resursi, to dabiskā un iekultivētā kvalitāte	
	Zemes novērtējums ballēs	0.932
	LIZ kadastrālā vērtība, LVL ha ⁻¹	0.150
	LIZ platība, ha	0.940
	Meliorētās LIZ platība, ha	0.838
	NĪLM lauksaimniecības zemes aramzemes platība, ha	0.943
	Mežu un krūmāju platība, ha	0.775
23.7%	2. faktors - LIZ izmantošanas kvalitāte	
	Nekoptās LIZ platība apsekotajā LIZ platībā, ha	0.799
	Aizaugušās LIZ platība apsekotajā LIZ platībā, ha	0.446
	VPM pieteiktās platības, ha	0.690
	Purvu platība, ha	0.563
17.5 %	3.faktors - LIZ izmantošanas nozīme lauku ekonomikā	
	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis pašvaldības budžetā uz 1 iedzīvotāju, LVL iedz. ⁻¹	0.822
	Bezdarba līmenis, %	0.850
	Mežu un krūmāju platība, ha	0.761
	LIZ platība, ha	0.954
	NĪLM lauksaimniecības zemes aramzemes platība, ha	0.899
14.3 %	4.faktors- Zemes resursu potenciāls lauksaimniecības un meža nozarē	
	Meliorētās LIZ platība, ha	0.847
	NĪLM lauksaimniecības zemes aramzemes platība, ha	0.919
	Krūmāju platība, ha	0.710

Avots: Autoru aprēķini

1. faktoram, kas ir *LIZ resursi, to dabiskā un iekultivētā kvalitāte*, vislielākā faktorslodze, jeb ietekme ir NĪLM lauksaimniecības zemes aramzeme platībai (0.943), LIZ platībai (0.940) un zemes novērtējumam ballēs (0.932). Vismazākā ietekme šim faktoram ir LIZ kadastrālā vērtībai, kurai faktorslodze ir 0.150.

2. faktoram *-LIZ izmantošanas kvalitāte* vislielāko ietekmi veido nekoptā LIZ ar faktorslodzi 0.799, bet vismazāko- aizaugušā LIZ (0.446).

3. faktoram *-LIZ izmantošanas nozīme lauku ekonomikā* visas pazīmes ir diezgan līdzīgas pēc ietekmes, tomēr vislielākā faktorslodze ir LIZ platība- 0.954, bet vismazākā- mežu un krūmāju platībai (0.761).

4. faktoram, jeb *Zemes resursu potenciāls lauksaimniecības un meža nozarei*, visvairāk ietekmējošais rādītājs ir NĪLM lauksaimniecības zeme aramzemes platība ar faktorslodzi 0.919, tālāk pēc ietekmes seko meliorētā LIZ platība (0.847) un vismazāko ietekmi šim faktoram dod krūmāju platība, kuras faktorslodze ir 0.710 (5.1. tabula).

5.2. tabula

Zemes izmantošanas novērtēšanas faktoru vispārējais raksturojums

Faktors	Izskaidrojums, %	Teritorijas faktorvērtības raksturojums faktorā
<i>LIZ resursi, to dabiskā un iekultivētā kvalitāte</i>	37.6%	Visvairāk izskaidrojošais faktors un vissvarīgākais pēc būtības: tas raksturo lauksaimnieciskās ražošanas galveno resursu-zemi. Pozitīvs koeficients izskaidro sekojošu situāciju: zemes platību struktūrā ir lielāks lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpatsvars, lielāks meliorētās LIZ īpatsvars un mazāk mežu un krūmu platību, augstāka zemes auglība, iekultivētības pakāpe, kā arī apsaimniekošanas kvalitāte. Negatīva vērtība norāda uz pretēju situāciju: teritorijā ir liels mežu un krūmu platību īpatsvars. Iespējams, ka augsnes kvalitāte var nebūt zema, taču lauksaimniecības zemju īpatsvars attiecībā pret mežu platībām ir mazs un līdz ar to ietekmē negatīva koeficienta veidošanos. Tas varētu liecināt par to, ka zemes resursi ir, taču tie netiek izmantoti lauksaimniecībai
<i>LIZ izmantošanas kvalitāte</i>	23.7%	Faktors raksturo LIZ izmantošanas kvalitāti. Pozitīva vērtība norāda uz zemāku LIZ apsaimniekošanas kvalitāti: lielāks lauksaimniecībā neizmantojams LIZ īpatsvars, lielāks ar nezālēm piesārņoto un krūmiem aizaugušo, kā arī pārmitro platību īpatsvars (apsekotajā) LIZ kopējā platībā.
<i>LIZ izmantošanas nozīme lauku ekonomikā</i>	17.5%	Faktors raksturo LIZ izmantošanas nozīmi lauku ekonomikā. Ja faktorvērtība ir pozitīva, situācija raksturojas ar augstāku ienākumu līmeni, lielāku meža un salīdzinoši zemāku lauksaimniecības nozares ietekmi lauku ekonomikā, mazākām LIZ un aramzemes platībām, lielāku mežu īpatsvaru teritorijā.
<i>Zemes resursu potenciāls lauksaimniecības un meža nozarei</i>	14.3%	Faktors raksturo zemes resursu izmantošanas potenciālu gan lauksaimniecības, gan meža nozares vajadzībām. Pozitīva vērtība norāda uz to, ka teritorijā zemes resursi ir izmantoti samērā pilnīgi un ir mazāka iespējamība uz krūmu un cita veida platību samazināšanas rēķina palielināt zemes platības meža un lauksaimniecības nozaru vajadzībām.

Avots: Autoru aprēķini

Ar faktorvērtību palīdzību ir iespējams izskaidrot faktoranalīzes rezultātus – novirzes lielumu un virzienu no vidējās vērtības (0) un veikt šo rezultātu zinātniski korektu interpretāciju.

Faktorvērtības tiek iedalītas vērtību līmeņos, novērtējot to novirzi no vidējās vērtības sekojoši:

- liela novirze – faktorvērtības, kas mazākas par -1 vai kas lielākas par 1;
- normāla novirze – faktorvērtības, kas atrodas intervālos no -1 līdz -0.5 vai 0.5 līdz 1;
- maza vai niecīga novirze – faktorvērtības, kas atrodas intervālā no -0.5 līdz 0.5.

Faktorvērtību novērtēšanai līmeņos papildus tika izmantota klasteranalīze. Tās rezultātā ir iespējams apkopot pēc faktorvērtībām līdzīgas teritorijas un novērtēt grupu iekšējo viendabīgumu un ārējās atšķirības. Visprecīzākās raksturotājvērtības šajā gadījumā ir mainīgo vidējie rādītāji un standartnovirzes.

Katrs faktors tālāk tiek analizēts atsevišķi, raksturojot situāciju pēc vērtību līmeņiem, faktora klasteranalīzes rezultātiem un iegūtās grupas raksturojošo rādītāju vidējām vērtībām un standartnovirzēm.

5.2. Pirmā faktora- *LIZ resursi, to dabiskā un iekultivētā kvalitāte* – detalizēts novērtējums

Teritoriālās atšķirības pēc iegūtajām faktorvērtībām ir sadalītas piecos atšķirīgos vērtību līmeņos, un katrs līmenis raksturots 5.3.tabulā.

Faktora mērķis ir novērtēt zemes struktūru, lauksaimnieciskās zemes resursu dabisko un iekultivēto kvalitāti, līdz ar to sagatavojot informāciju detalizētai analīzei.

5.3.tabula

Pirmais faktors - *LIZ resursi, to dabiskā un iekultivētā kvalitāte*

Vērtību līmeņi	Teritoriju skaits	Interpretācija, situācijas raksturojums
mazāks par -1	14	Teritorijas ar ļoti lielu mežu, krūmāju un ļoti mazu LIZ īpatsvaru zemes platību struktūrā
no -1 līdz 0	17	Teritorijas, kurās mežu un krūmāju platību īpatsvars ir liels, zemāka zemes dabiskā un iekultivētā kvalitāte
no 0 līdz 1	51	Teritorijas, kurās zemes platību struktūrā ir lielāks LIZ īpatsvars
no 1 līdz 1.5	19	Teritorijas, kurās LIZ īpatsvars ir lielāks par mežu īpatsvaru, augstāks meliorētās LIZ un aramzemes īpatsvars
lielāks par 1.5	9	Teritorijas, kurās zemes platību struktūrā ir ļoti liels LIZ īpatsvars un tajā, savukārt, ir liels meliorētās LIZ un aramzemes īpatsvars. Augsta augsnes dabīgā un iekultivētā kvalitāte.

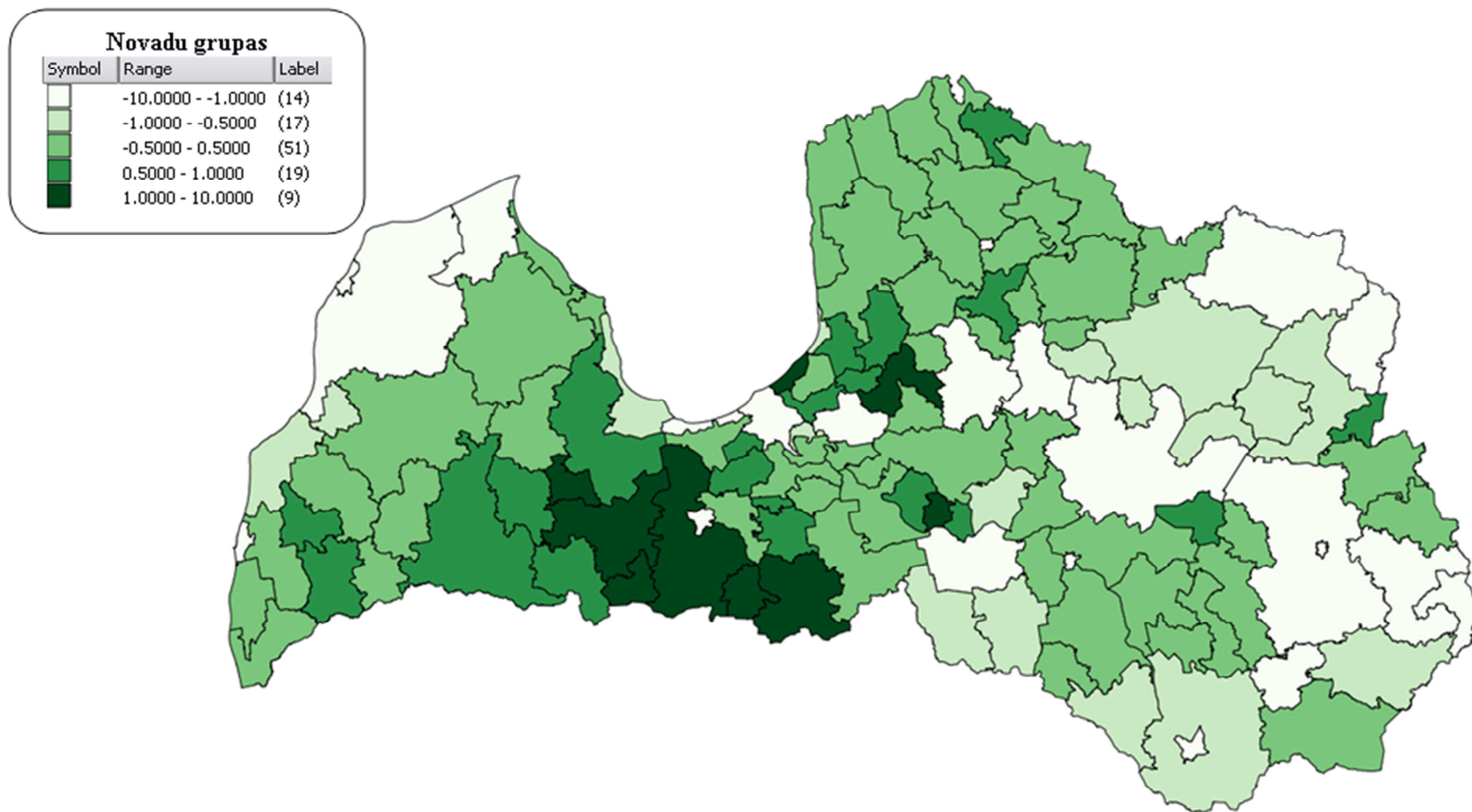
Avots: Autoru aprēķini

Pirmā faktora vērtību līmeņu teritoriālais raksturojums ir parādīts 5.1. attēlā un 5.pielikumā.

Lai novērtētu un salīdzinātu teritorijas pēc viegli izprotamiem statistikas rādītājiem, tika veikta novadu teritoriju faktorvērtību klasterēšana un atrasti klasteru centri, ap kuriem koncentrējas vislīdzīgāko teritoriju faktorvērtības. Faktorvērtības tika sagrupētas 5 grupās. Faktoranalīzes rezultāti liecina, ka lielākā daļa novadu (51) ir teritorijas, kurās zemes platību struktūrā ir lielāks LIZ īpatsvars (5.3.tabula).

Klasteranalīzes rezultāti apkopoti 5.4.tabulā un 5.2.attēlā. Novadi tika sagrupēti 8 klasteros, apvienojot vienā klasterī teritorijas, kuru faktorvērtības koncentrējas ap klastera centru.

Divas teritorijas (2.klasteris, 5.klasteris) ir vērtējamas kā ekstrēms gadījums, jo grupā ietilpst tikai viens novads (attiecīgi – Rēzeknes un Ventpils novads). 7.klasterī ietilpst lielākā daļa, t.i., 58 novadi. Salīdzinot ar vidējiem rādītājiem, 7.klastera teritorijas raksturojas ar zemu LIZ platību īpatsvaru kopējā teritorijā un augstu kadastrālo vērtību. 7.klastera teritorijas visvairāk koncentrējas valsts centrālajā teritorijā (5.2.attēls un 6.pielikums).

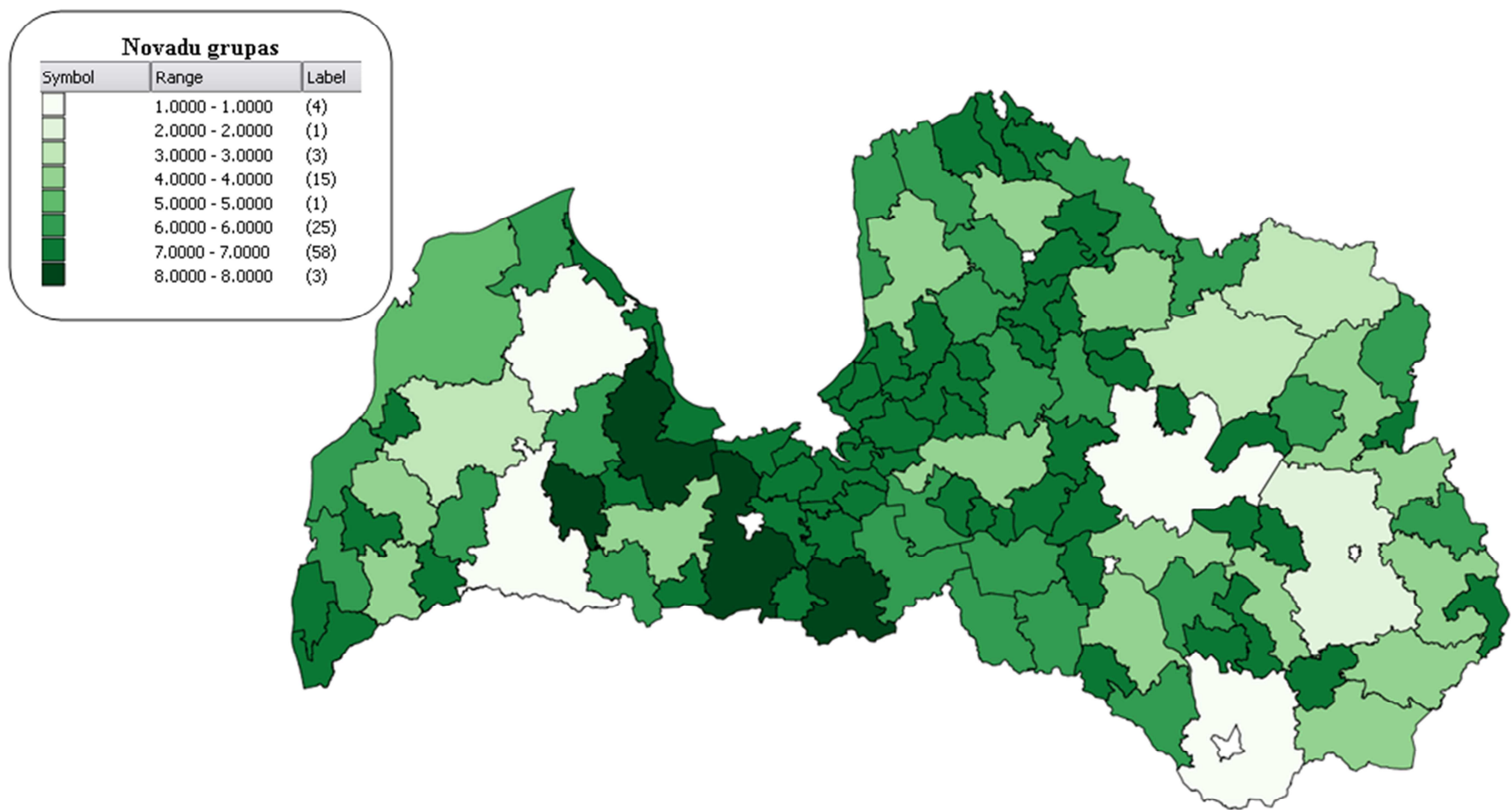
Avots: Autoru aprēķini

5.1.attēls. Pirmā faktora - *LIZ resursi, to dabiskā un iekultivētā kvalitāte* –faktoranalīzes rezultāti

Pirmā faktora klasteranalīzē iegūtās teritoriju grupas raksturojošo rādītāju vidējās vērtības

Rādītājs	1.klast.	2.klast.	3.klast.	4.klast.	5.klast.	6.klast.	7.klast.	8.klast.	Vidējais
<i>Teritoriju skaits</i>	<i>4</i>	<i>1</i>	<i>3</i>	<i>15</i>	<i>1</i>	<i>25</i>	<i>58</i>	<i>3</i>	<i>110</i>
<i>Klastera centrs</i>	<i>0.145</i>	<i>5.600</i>	<i>-0.796</i>	<i>-0.422</i>	<i>-0.530</i>	<i>-0.088</i>	<i>0.820</i>	<i>-1.052</i>	
Lauksaimniecībā izmantojamās zemes kvalitatīvais novērtējums	38	32	36	37	38	36	37	49	37.9
Kadastrālā vērtība	238	169	195	235	202	278	1075	578	371
Lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības īpatsvars kopējā valsts lauku (novadu) teritorijā	77.4	115.3	58.7	36.6	50.0	19.7	9.2	62.8	53.7
Meliorētās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība	50.0	58.3	36.1	20.7	36.8	10.1	3.8	80.2	37.0
Aramzemes platības īpatsvars nekustamā īpašuma lietošanas mērķa - <i>Lauksaimniecības zeme</i> - platībā	53.6	61.6	40.7	26.1	30.1	13.7	6.6	56.1	36.1
Mežu un krūmāju platību īpatsvars kopējā valsts lauku (novadu) teritorijā	85.4	88.1	100.4	36.8	160.7	32.9	11.9	32.6	68.6

Avots: Autoru aprēķini

Avots: Autoru aprēķini

5.1.attēls. Pirmā faktora - *LIZ* resursi, to dabiskā un iekultivētā kvalitāte – klasteranalīzes rezultāti

5.3. Otrā faktora - *LIZ izmantošanas kvalitāte* – detalizēts novērtējums

Teritoriālās atšķirības pēc iegūtajām faktorvērtībām ir sadalītas sešos atšķirīgos vērtību līmeņos un katrs līmenis raksturots 5.5.tabulā.

Faktora mērķis ir novērtēt lauksaimniecībā izmantojamās zemes saimnieciskās izmantošanas kvalitāti, līdz ar to sagatavojot informāciju tālākai analīzei par lauksaimnieciskās ražošanas attīstības tendenču novērtēšanu un teritorijās pieejamo zemes resursu pilnvērtīgu izmantošanu.

Otrā faktora vērtību līmeņu teritoriālais sadalījums ir parādīts 5.3.attēlā un 7.pielikumā.

5.5.tabula

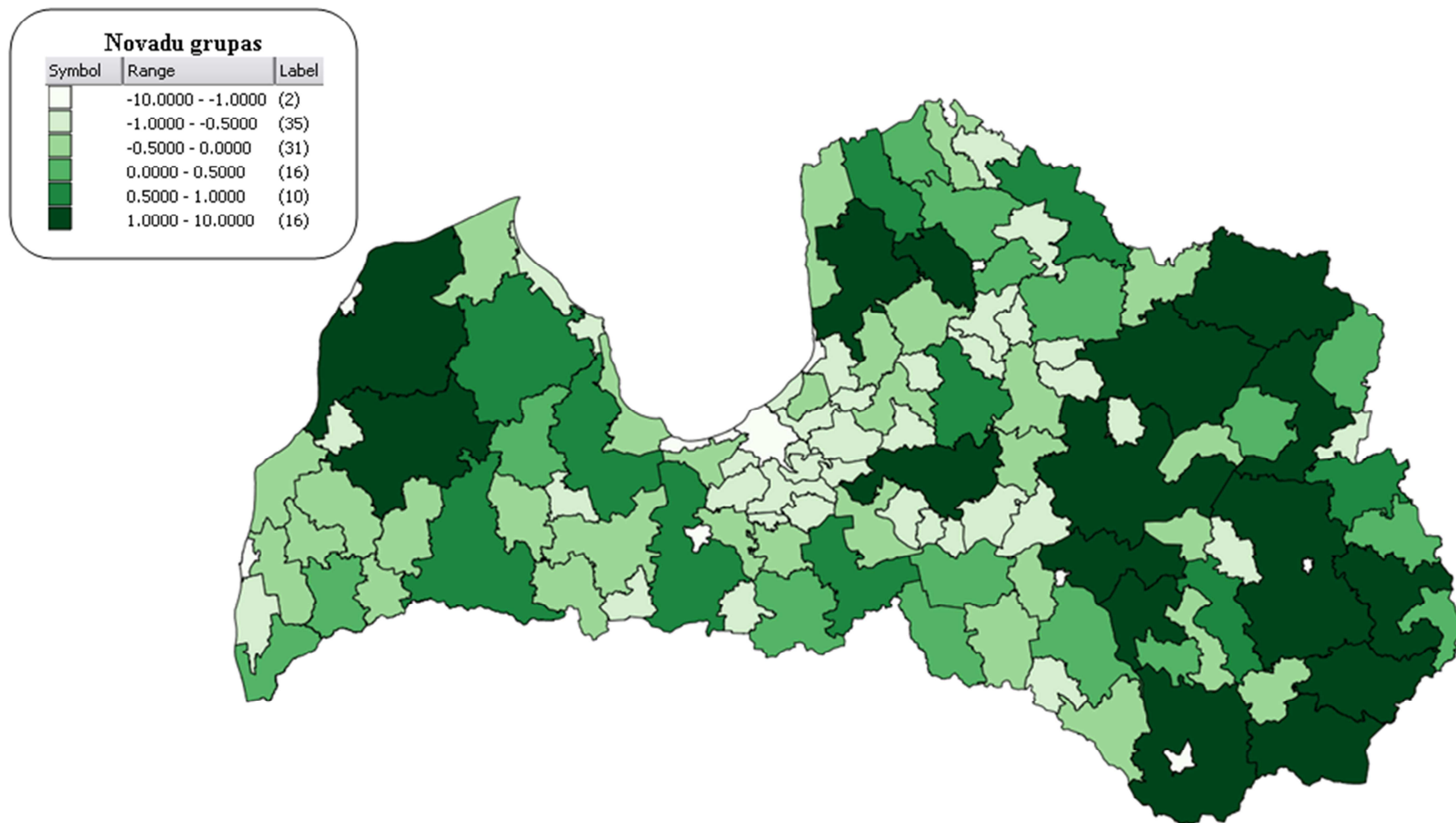
Otrais faktors - *LIZ izmantošanas kvalitāte*

Vērtību līmeņi	Teritoriju skaits	Interpretācija, situācijas raksturojums
mazāks par -1	2	Teritorijas, kurās LIZ izmantošanas kvalitāte ir ļoti augsta
no -1 līdz -0.5	35	Teritorijas, kurās LIZ izmantošanas kvalitāte ir salīdzinoši laba
no -0.5 līdz 0	31	Teritorijas, kurās lauksaimniecībā neizmantojās LIZ īpatsvars un ar nezālēm piesārņotās un krūmiem aizaugušās LIZ īpatsvars ir niecīgs
no 0 līdz 0.5	16	Teritorijas, kurās lauksaimniecībā neizmantojās LIZ īpatsvars un ar nezālēm piesārņotās un krūmiem aizaugušās LIZ īpatsvars ir vidējs
no 0.5 līdz 1	10	Teritorijas, kurās samērā augsts lauksaimniecībā neizmantojās LIZ īpatsvars, kā arī liels ar nezālēm piesārņotās un krūmiem aizaugušās LIZ īpatsvars
lielāks par 1	16	Teritorijas, kurās ir ļoti augsts lauksaimniecībā neizmantojās LIZ īpatsvars, augsts ar nezālēm piesārņotās un krūmiem aizaugušās LIZ īpatsvars

Avots: Autoru aprēķini

Vērtējot pēc vidējiem rādītājiem valstī, teritorijas (novadi), kurās pieaug lauksaimniecībā neizmantojamo LIZ platību īpatsvars, kā arī pieaug ar nezālēm piesārņoto un krūmiem aizaugušo LIZ platību īpatsvars, atrodas izklaidus visā valsts teritorijā. LIZ izmantošanas kvalitāte ir samazinājusies 26 novados, kuri, galvenokārt, atrodas valsts austrumu daļā.

Klasterējot otrā faktora faktorvērtības, ir iegūtas 8 atšķirīgas teritoriju grupas (5.6.tabula), no kurām trīs (2.klasteris, 4.klasteris, 5.klasteris) ir vērtējamas kā ekstrēms gadījums, jo grupā ietilpst tikai viens novads (attiecīgi – Daugavpils, Rēzeknes un Valmieras novads). 7.klasterī ietilpst lielākā daļa, t.i., 56 novadi. Salīdzinot ar vidējiem rādītājiem, 7.klastera teritorijas raksturojas ar zemu nezālēm piesārņotās un krūmiem apaugušās LIZ. 7.klastera teritorijas visvairāk koncentrējas valsts centrālajā teritorijā (5.4.attēls un 8.pielikums).

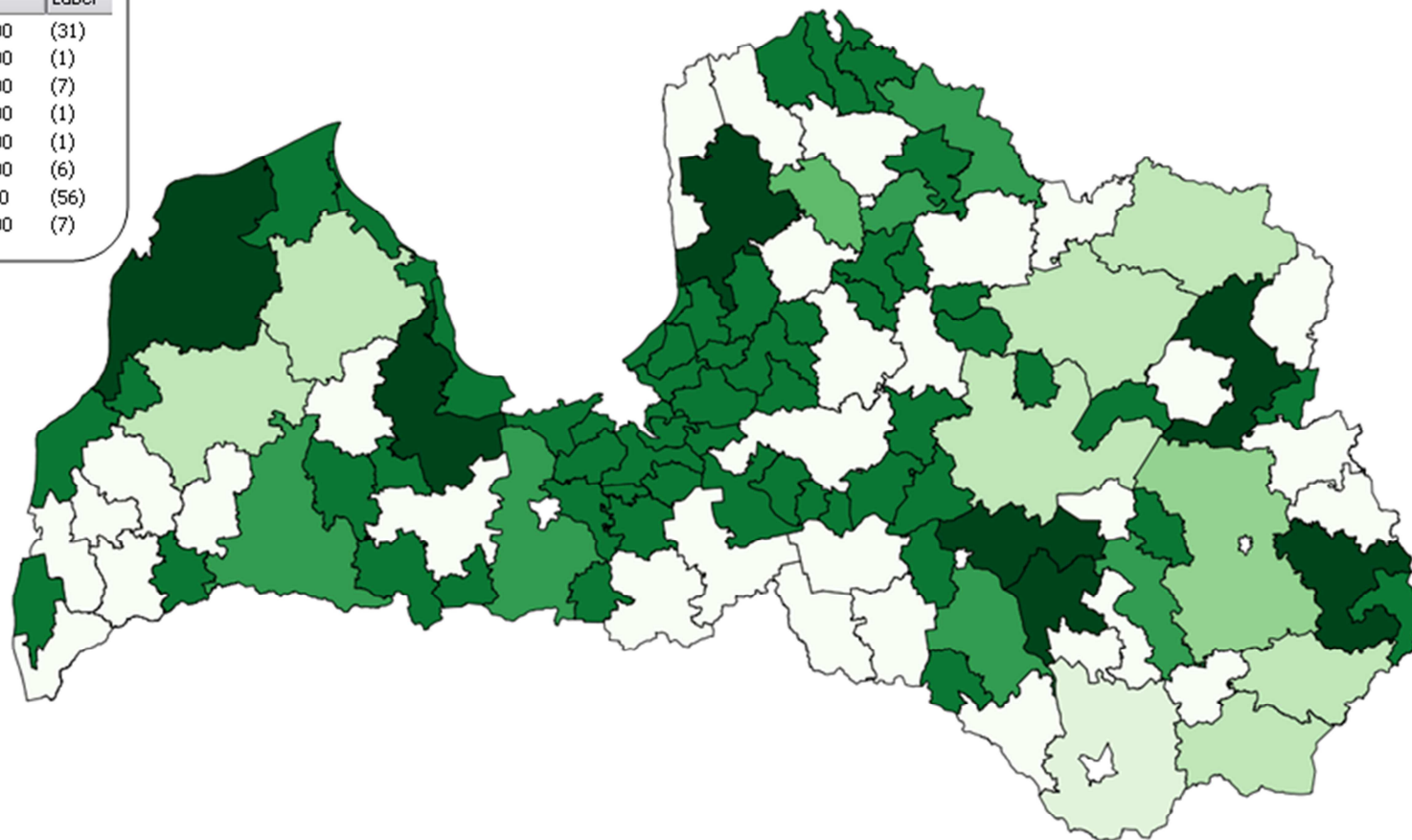
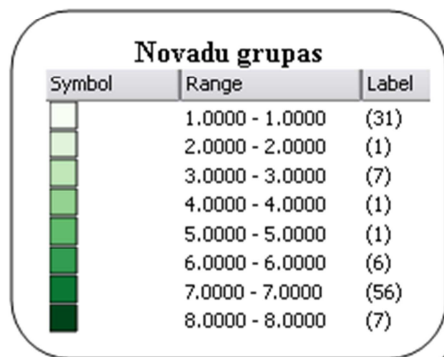
Avots: Autoru aprēķini

5.3.attēls. Otrā faktora - *LIZ izmantošanas kvalitāte* – faktoranalīzes rezultāti

Otrā faktora klasteranalīzē iegūtās teritoriju grupu raksturojošo rādītāju vidējās vērtības

Rādītājs	1.klast.	2.klast.	3.klast.	4.klast.	5.klast.	6.klast.	7.klast.	8.klast.	Vidējais
<i>Teritoriju skaits</i>	<i>31</i>	<i>1</i>	<i>7</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>6</i>	<i>56</i>	<i>7</i>	<i>110</i>
<i>Klastera centrs</i>	<i>0.061</i>	<i>3.704</i>	<i>1.675</i>	<i>5.303</i>	<i>1.674</i>	<i>0.653</i>	<i>-0.629</i>	<i>1.414</i>	
Nekoptas LIZ, ha	3.0	15.9	8.4	14.8	1.8	2.9	1.2	7.0	6.9
Aizaugusi LIZ, ha	0.5	1.9	0.7	2.3	0.3	0.4	0.3	0.6	0.9
VPM pieteiktās platības, ha	4.8	25.4	12.4	33.2	35.7	11.6	1.3	7.8	16.5
Purvi, ha	2.3	3.9	3.9	13.3	3.7	3.0	0.9	8.3	4.9

Avots: Autoru aprēķini

Avots: Autoru aprēķini

5.2.attēls. Otrā faktora – *LIZ izmantošanas kvalitāte* – klasteranalīzes rezultāti

5.4. Trešā faktora - *LIZ izmantošanas nozīme lauku ekonomikā* – detalizēts novērtējums

Teritoriālās atšķirības pēc iegūtajām faktorvērtībām ir sadalītas 5 atšķirīgos vērtību līmeņos un katrs līmenis raksturots 5.7.tabulā.

Faktora mērķis ir novērtēt zemes izmantošanas iespējamo ietekmi lauku ekonomikā (iedzīvotāju ienākumu veidošanā, darba vietu nodrošināšanā) un vispārējo lauksaimniecības nozīmi teritorijas saimnieciskajā darbībā.

Trešā faktora vērtību līmeņu teritoriālais sadalījums ir parādīts 5.5.attēlā 9.pielikumā.

5.7.tabula

Trešais faktors - *LIZ izmantošanas nozīme lauku ekonomikā*

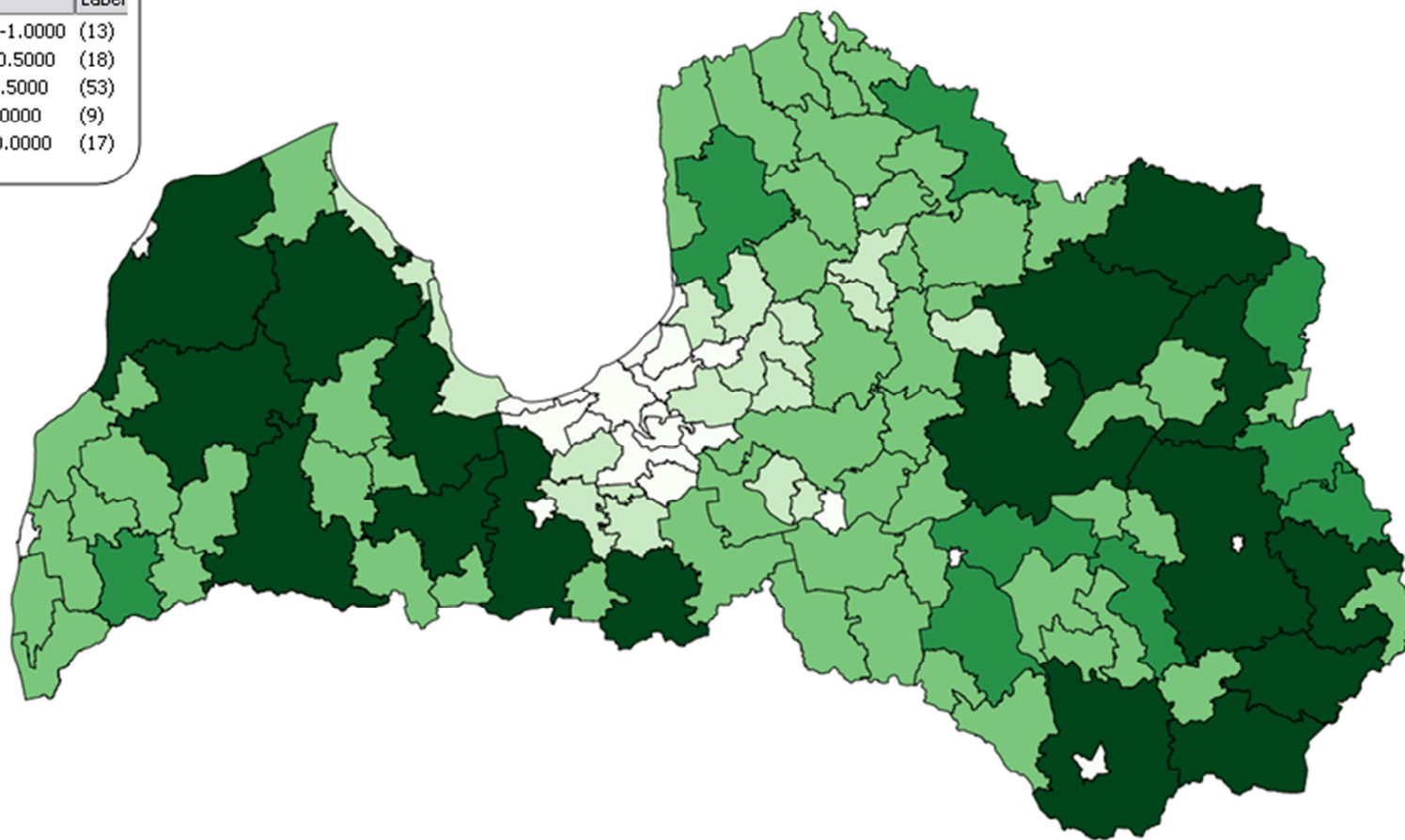
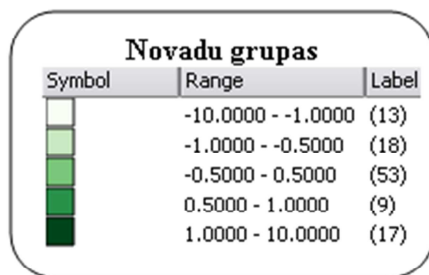
Vērtību līmeņi	Teritoriju skaits	Interpretācija, situācijas raksturojums
mazāks par -1	13	Teritorijas, kurās zemes izmantošana lauksaimnieciskajai ražošanai ienākumu gūšanā ir ļoti būtiska, lauku ekonomika ir ļoti atkarīga no lauksaimniecības, ļoti zemi iedzīvotāju ienākumi.
no -1 līdz -0.5	18	Teritorijas, kurās zemes izmantošana lauksaimnieciskajai ražošanai ienākumu gūšanā ir būtiska, salīdzinoši zemi iedzīvotāju ienākumi.
no -0.5 līdz 0.5	53	Teritorijas, kurās lauksaimniecība ir viena no galvenajām nozarēm iedzīvotāju ienākumu gūšanai, iedzīvotāju ienākumu līmenis ir vidējs.
no 0.5 līdz 1	9	Teritorijas, kurās ekonomika ir mazāk atkarīga no lauksaimniecības, salīdzinoši labāki iedzīvotāju ienākumi.
lielāks par 1	17	Teritorijas, kurās ir salīdzinoši augsti iedzīvotāju ienākumi un lauksaimniecības nozarē ir iesaistīti samērā neliels iedzīvotāju skaits

Avots: Autoru aprēķini

Faktoranalīzes rezultāti liecina, ka lielākā daļa novadu (53) ir teritorijas, kurās lauksaimniecība ir viena no galvenajām nozarēm iedzīvotāju ienākumu gūšanai, tomēr iedzīvotāju ienākumu līmenis ir vidējs (5.7.tabula).

Klasteranalīzes rezultāti apkopoti 5.8.tabulā un 5.6.attēlā. Novadi tika sagrupēti 8 klasteros, apvienojot vienā klasterī teritorijas, kuru faktorvērtības koncentrējas ap klastera centru.

Divas teritorijas (4.klasteris, 5.klasteris) ir vērtējamās kā ekstrēms gadījums, jo grupā ietilpst tikai viens novads (attiecīgi – Jelgavas un Ventspils novads). 2.klasterī ietilpst lielākā daļa, t.i., 58 novadi. Salīdzinot ar vidējiem rādītājiem, 2.klastera teritorijas raksturojas ar salīdzinoši augstiem iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem, zemu bezdarba līmeni, un zemu LIZ platību īpatsvaru kopējā teritorijā. 2.klastera teritorijas visvairāk koncentrējas valsts centrālajā teritorijā (5.6.attēls un 10.pielikums).

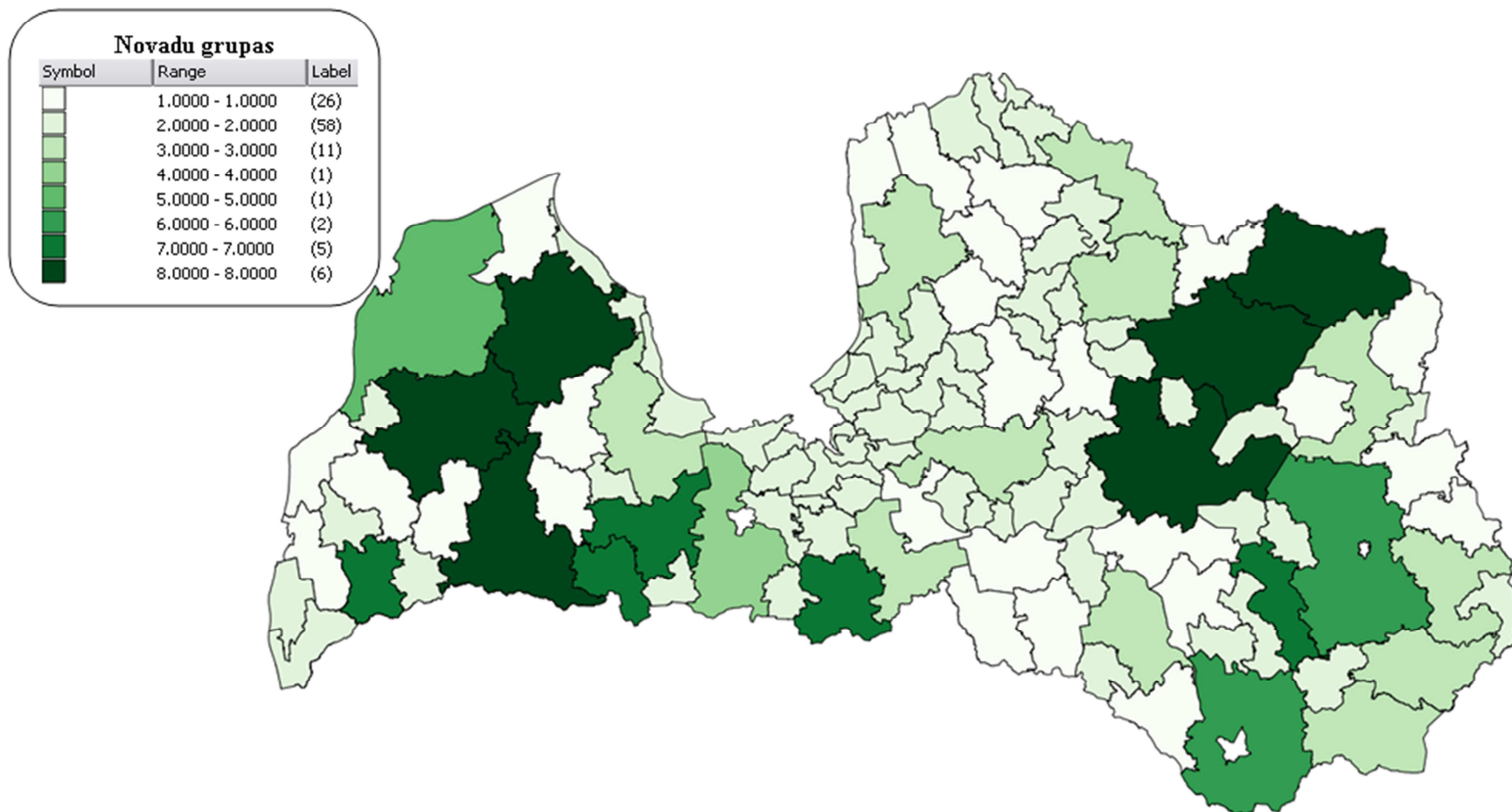
Avots: Autoru aprēķini

5.5.attēls. Trešā faktora - *LIZ izmantošanas nozīme lauku ekonomikā* – faktoranalīzes rezultāti

Trešā faktora klasteranalīzē iegūtās teritoriju grupas raksturojošo rādītāju vidējās vērtības

Rādītājs	1.klast.	2.klast.	3.klast.	4.klast.	5.klast.	6.klast.	7.klast.	8.klast.	Vidējais
<i>Teritoriju skaits</i>	<i>26</i>	<i>58</i>	<i>11</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>110</i>
<i>Klastera centrs</i>	<i>-0.391</i>	<i>-0.098</i>	<i>0.510</i>	<i>1.341</i>	<i>2.278</i>	<i>0.644</i>	<i>1.035</i>	<i>1.465</i>	
Iedzīvotāju ienākumu nodokļa ieņēmumi, LVL iedz. ⁻¹	182.2	246.8	199.9	212.2	225.5	131.5	194.6	200.3	<i>199.1</i>
Bezdarba līmenis, %	13.9	11.6	15.1	13.3	10.4	19.6	16.1	13.1	<i>14.1</i>
Meži un krūmāji, ha	31.6	12.0	47.2	35.2	160.7	79.9	20.6	95.2	<i>60.3</i>
LIZ kopā, ha	20.4	9.2	39.0	79.0	50.0	102.6	38.1	66.0	<i>50.5</i>
NĪLM lauksaimniecības zemes aramzeme, ha	14.0	6.6	27.4	72.3	30.1	59.1	32.9	46.6	<i>36.1</i>

Avots: Autoru aprēķini

Avots: Autoru aprēķini

5.6.attēls. Trešā faktora - *LIZ* izmantošanas nozīme lauku ekonomikā – klasteranalīzes rezultāti

5.5. Ceturtā faktora – Zemes resursu potenciāls lauksaimniecības un meža nozarei – detalizēts novērtējums

Teritoriālās atšķirības pēc iegūtajām faktorvērtībām ir sadalītas 5 atšķirīgos vērtību līmeņos un katrs līmenis raksturots 5.9.tabulā.

Faktora mērķis ir novērtēt zemes resursu potenciālu, kuru transformācijas un kvalitatīvās uzlabošanas procesā būtu iespējams izmantot lauksaimnieciskai ražošanai vai koksnes resursu nodrošināšanai meža nozares vajadzībām.

Ceturtā faktora vērtību līmeņu teritoriālais raksturojums ir parādīts 5.7.attēlā un 11.pielikumā.

5.9.tabula

Ceturtais faktors– Zemes resursu potenciāls lauksaimniecības un meža nozarei

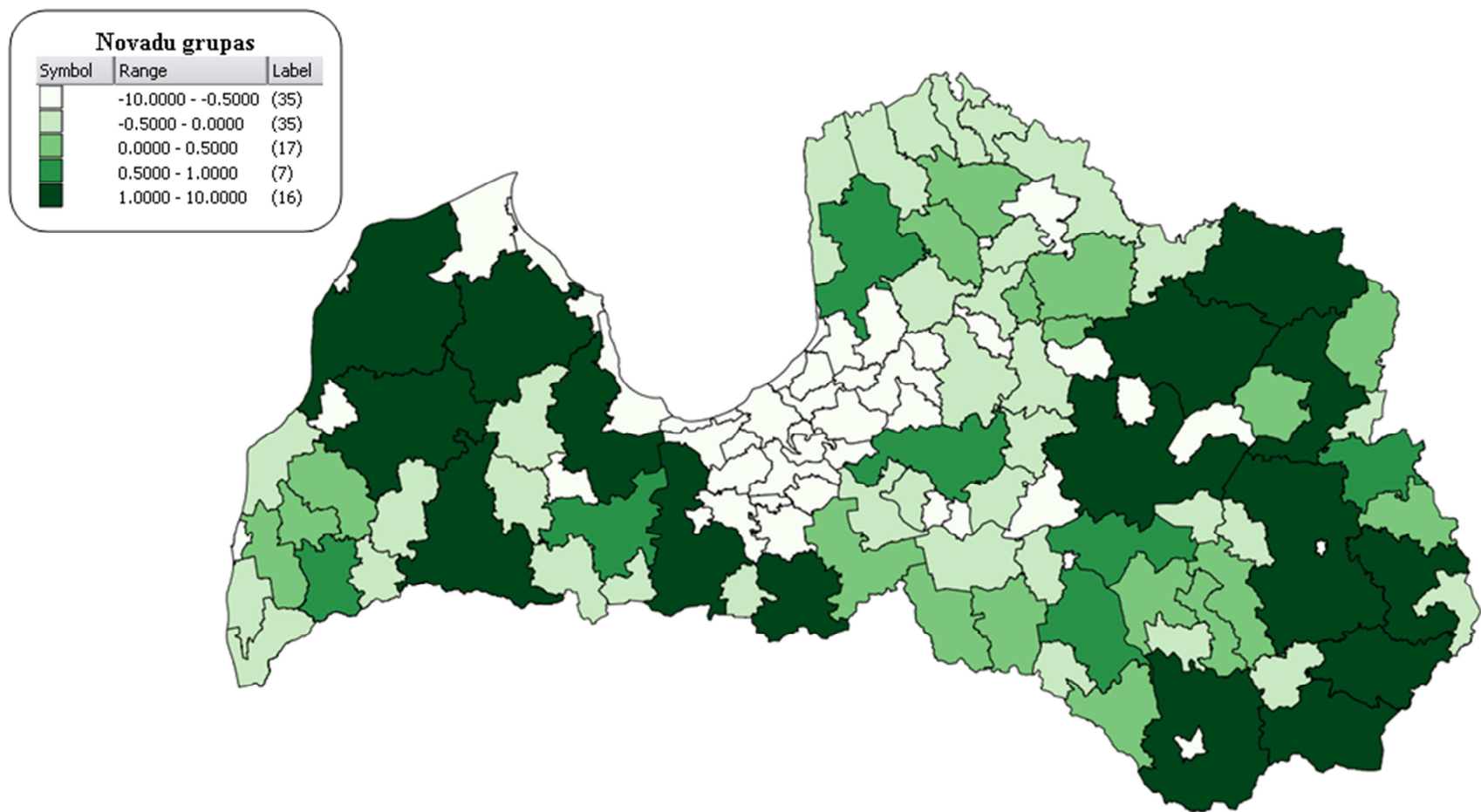
Vērtību līmeņi	Teritoriju skaits	Interpretācija, situācijas raksturojums
mazāks par -0.5	35	Teritorijas, kurās zemes resursi netiek pilnvērtīgi izmantoti, un ir pieejami salīdzinoši lieli resursi lauksaimniecības un meža nozaru vajadzībām.
no -0.5 līdz 0	35	Teritorijas, kurās zemes resursi netiek pilnvērtīgi izmantoti, un ir pieejami resursi lauksaimniecības un meža nozaru vajadzībām.
no 0 līdz 0.5	17	Teritorijas, kurās zemes resursu potenciāls tiek izmantots pilnvērtīgi.
no 0.5 līdz 1	7	Teritorijas, kurās esošie lauksaimniecības zemes resursi ir izmantoti pilnīgi un salīdzinoši intensīvi.
lielāks par 1	16	Teritorijas, kurās esošie lauksaimniecības zemes resursi ir izmantoti pilnīgi un salīdzinoši intensīvi.

Avots: Autoru aprēķini

Ceturtā faktora izskaidrojamības īpatsvars ir viszemākais no četriem faktoriem.

Vērtējot pēc vidējiem rādītājiem valstī, teritorijas (novadi), kurās lauksaimniecības zemes resursi ir izmantoti pilnīgi un salīdzinoši intensīvi, atrodas izklaidus visā valsts teritorijā. Faktoranalīze parādīja, ka 70 novados zemes resursi netiek pilnvērtīgi izmantoti, un ir pieejami resursi meža un lauksaimniecības nozares vajadzībām. Šie novadi, galvenokārt, atrodas valsts vidus daļā.

Klasterējot ceturtā faktora vērtības, ir iegūtas 8 atšķirīgas teritoriju grupas (5.10.tabula), no kurām divi (7.klasteris, 8.klasteris) ir vērtējamas kā ekstrēms gadījums, jo grupā ietilpst tikai viens novads (attieciņi – Dobeles un Jelgavas novads). 4.klasterī ietilpst lielākā daļa, t.i., 43 novadi. Salīdzinot ar vidējiem rādītājiem, 4.klastera teritorijas raksturojas ar zemes resursu potenciāla nepilnvērtīgu izmantošanu. 4.klastera teritorijas visvairāk koncentrējas valsts centrālajā teritorijā (5.8.attēls un 12.pielikums).

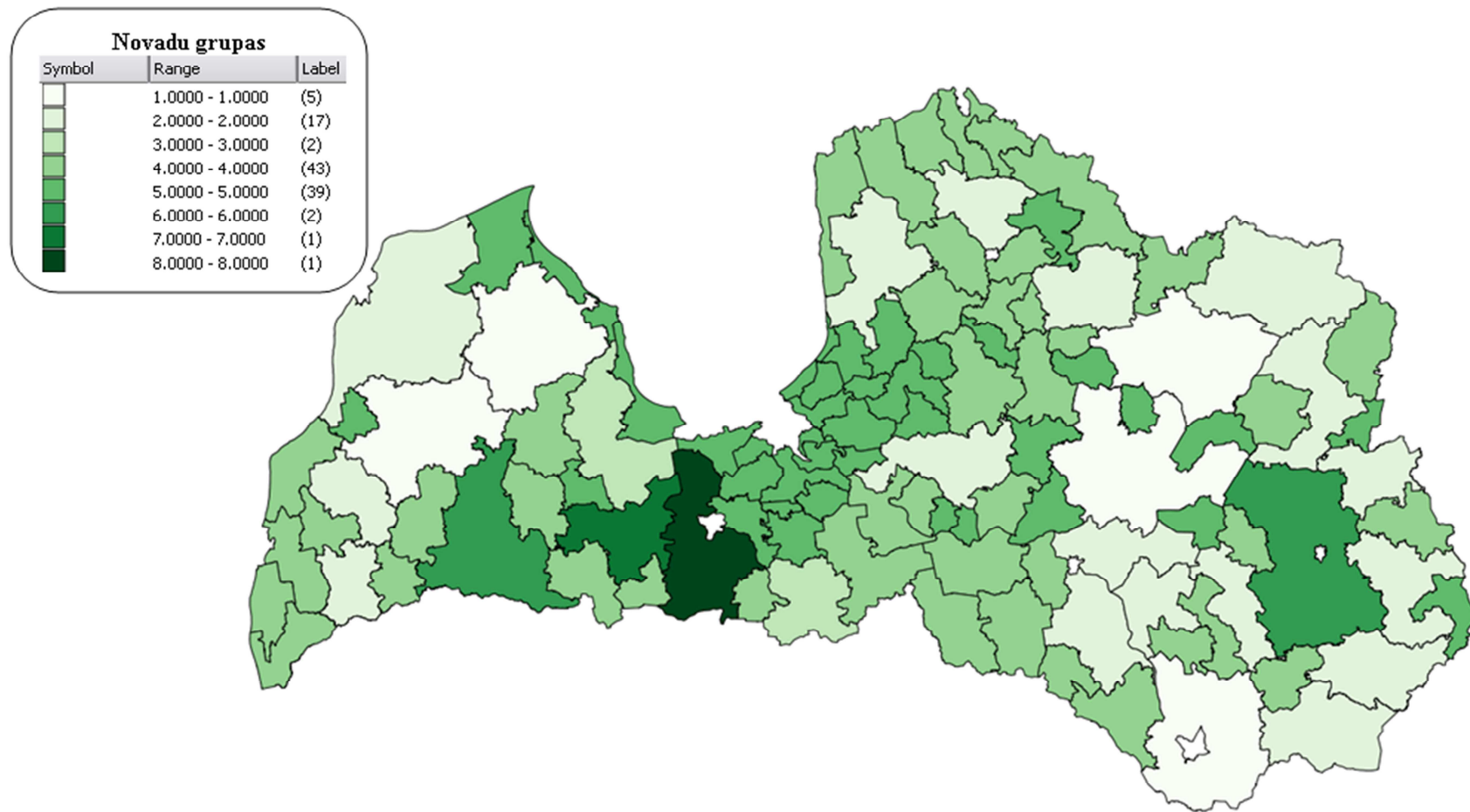
Avots: Autoru aprēķini

5.7.attēls. Ceturtā faktora – Zemes resursu potenciāls lauksaimniecības un meža nozarei – faktoranalīzes rezultāti

Ceturtnā faktora klasteranalīzē iegūtās teritoriju grupas raksturojošo rādītāju vidējās vērtības

Rādītājs	1.klast.	2.klast.	3.klast.	4.klast.	5.klast.	6.klast.	7.klast.	8.klast.	Vidējais
<i>Teritoriju skaits</i>	<i>5</i>	<i>17</i>	<i>2</i>	<i>43</i>	<i>39</i>	<i>2</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>110</i>
<i>Klastera centrs</i>	<i>1.488</i>	<i>0.091</i>	<i>2.373</i>	<i>-0.220</i>	<i>-0.669</i>	<i>2.789</i>	<i>0.742</i>	<i>2.972</i>	
Meliorētā LIZ, ha	45.2	22.4	79.3	9.2	1.7	57.9	7.7	82.0	38.2
NĪLM lauksaimniecības zemes aramzeme, ha	48.9	25.2	8.0	12.7	4.1	59.7	46.4	72.3	39.7
Krūmāji, ha	3.6	2.1	1.3	0.8	0.3	4.5	1.3	1.0	1.9

Avots: Autoru aprēķini

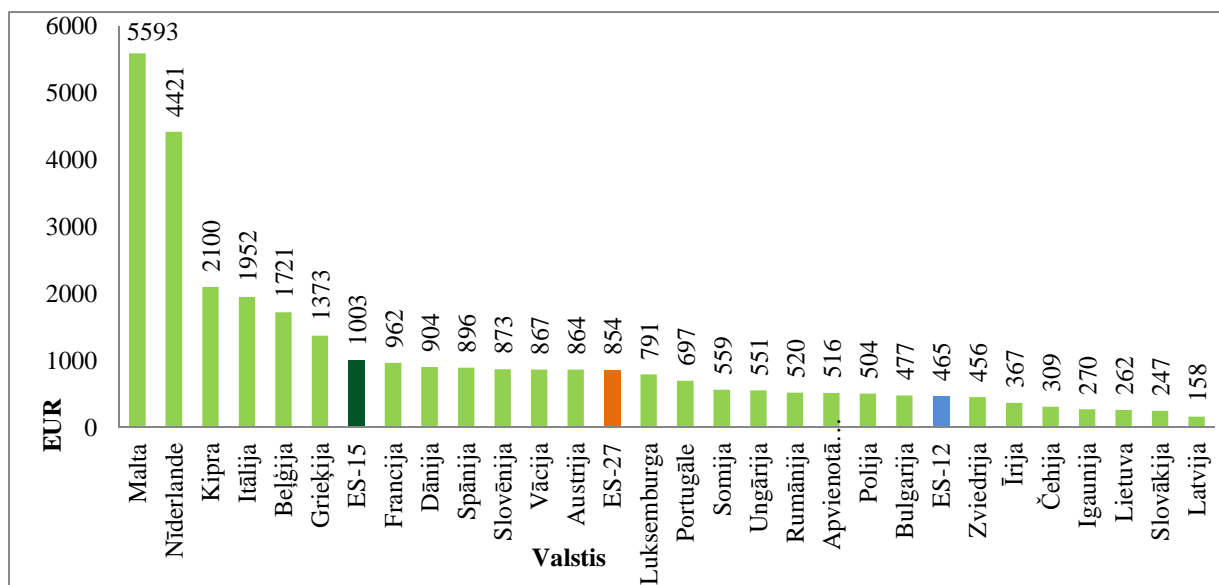

Avots: Autoru aprēķini

5.8.attēls. Ceturtā faktora– Zemes resursu potenciāls lauksaimniecības un meža nozarei – klasteranalīzes rezultāti

6. Zemes izmantošanas efektivitātes palielināšanas iespējas

Pēdējā laikā ES parādās arvien lielāka interese par lauksaimniecības zemi, it sevišķi zemi, ko iespējams izmantot lauksaimnieciskajai ražošanai. Šo interesi izraisa vairāki apstākļi - vispirms jau fakts, ka pieaug pieprasījums gan pēc pārtikas, gan zeme nepieciešama atjaunojamo enerģētisko resursu ražošanai no lauksaimnieciskas izcelsmes izejvielām¹⁴. Šādos apstākļos ir svarīgi, lai lauksaimniecība būtu efektīva un racionāli izmantotu pieejamos resursus, it sevišķi LIZ. Tāpēc novērtējam, kāda Latvijā, salīdzinājumā ar pārējām ES dalībvalstīm, ir katra LIZ ha atdeve, rēķinot bruto pievienoto vērtību (6.1.attēls).

Avots: Autoru aprēķini pēc EUROSTAT¹⁵

6.1.attēls. Bruto pievienotā vērtība lauksaimniecībā bāzes ražotāju cenās (vidēji 2006.-2011.gados) uz katru LIZ ha (2007.gadā) ES dalībvalstīs un to grupās, EUR

ES dalībvalstīs zemes izmantošanas efektivitāte (no katra ha) atšķiras 35 reizes. Tā ir 2.1 reizi augstāka vecajās dalībvalstīs kā jaunajās. Latvijā ir zemākais bruto pievienotās vērtības apjoms, rēķinot uz 1 LIZ ha un tas ir 5.4 reizes zemāks kā ES vidēji un 2.9 reizes zemāks kā jaunajās dalībvalstīs, kas iestājās ES pēc 2004.gada. Tas liecina par salīdzinoši neliela apjoma produkcijas ieguvu, lieliem un neizmantotiem zemes resursiem.

Jāņem vērā, ka viens no ES, kā arī citu vadošo pasaules valstu dienas kārtībā esošajiem ilgtermiņa mērķiem ir censties līdz 2050. gadam **divkāršot pārtikas ražošanu pasaulē**. Šī

¹⁴ Verzandvoort S., Hack Alterra M. Pressures on Prime Agricultural Land in Europe. Wageningen UR. November 2009; 17.

¹⁵ Eurostat. Other Land: Number of Farms and Areas by Agricultural Size of Farm (UAA). Pieejams: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ef_powood&lang=en Eurostat. Gross Value Added of the Agricultural Industry - Basic and Producer Prices. Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/download.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tag00056>

nepieciešamība saistīta ar plānoto iedzīvotāju skaita un pārtikas produktu (galvenokārt gaļas izstrādājumu) patēriņa pieaugumu, kas cieši saistīts ar dzīves līmeņa paaugstināšanos un tā sauktajā vidusslānī ietilpstošo cilvēku skaita palielināšanos. Tomēr, palielinot pārtikas ražošanu, plānots ņemt vērā arī klimata pārmaiņu noteiktos faktorus, t.sk. bioloģiskās daudzveidības mazināšanos, augsnes un ūdens kvalitātes degradēšanos u.c.¹⁶

Tādējādi Latvijā lauksaimniecībai varētu tikt izvirzīti vairāki mērķi:

1. Vidējā termiņā sasniegt vismaz ES-12 dalībvalstu līmeni bruto pievienotās vērtības radīšanā uz katru ha (465 EUR). Tādējādi papildus ik gadu varētu iegūt 557 milj.EUR papildus bruto pievienoto vērtību.
2. Ilgttermiņā – sasniegt patreizējo ES -27 vidējo līmeni bruto pievienotās vērtības radīšanā uz katru ha (854 EUR). Tādējādi papildus ik gadu varētu iegūt 1264 milj.EUR papildus bruto pievienoto vērtību, rēķinot pašreiz pieejamo izmantoto LIZ, piemēram pēc CSP 2011.gadā-1815.9 ha. Bez tam papildus bruto pievienoto vērtību ir iespējams iegūt, izmantojot šobrīd nekoptās un aizaugušās zemes.

Tādējādi turpmāk ir nepieciešami papildus aprēķini par izdevīgākiem produkcijas ražošanas variantiem un pasākumiem, lai nodrošinātu efektīvu zemes izmantošanu.

¹⁶ EU. 2012. *Agriculture*. Sk. 27.04.2012.: http://europa.eu/pol/agr/index_en.htm

7. Pielikumi